

Međupredmetno povezivanje obrazovnih sadržaja

Jović, Samanta

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:128396>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Samanta Jović

Međupredmetno povezivanje obrazovnih sadržaja

DIPLOMSKI RAD

U Rijeci, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

Međupredmetno povezivanje obrazovnih sadržaja
DIPLOMSKI RAD

Predmet: Hrvatski jezik

Mentor: izv. prof. dr. sc. Marinko Lazzarich

Student: Samanta Jović

Matični broj: 0081145902

U Rijeci,
rujan, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/ice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Potpis studenta

Zahvaljujem profesoru Marinku Lazzarichu na odabiru teme, razumijevanju, usmjeravanju i nesebičnoj pomoći tijekom izrade diplomskog rada.

Zahvaljujem svojoj obitelji što me je oblikovala u osobu kakva danas jesam – tati na vrijednim zrcima životnih mudrosti, mami na sveprisutnom osmijehu i optimizmu i sestri na vječitom glasu razuma.

Zahvaljujem i kolegici Tanji koja je bila bezuvjetna podrška tijekom svih predavanja.

SAŽETAK

Suvremeni način poučavanja između ostalog podrazumijeva raznolikost metoda i načina rada s učenicima, no naglasak je stavljen na jedinstvenost svijeta i učenje kao cjelovitom procesu. Shodno tome istaknuta je korelacija kao metoda koja uspješno integrira sadržaje različitih nastavnih predmeta, to jest područja, u cilju potpunog i svrsishodnog učenja koje će biti kvalitetnije, dugotrajnije, smislenije te primjenjivo u svakodnevnim životnim situacijama. U radu se promišlja o Hrvatskom jeziku kao temeljnom nastavnom predmetu u hrvatskom obrazovnom sustavu, njegovim sastavnicama te ciljevima i zadaćama predmeta. Definira se korelacijsko-integracijski sustav i njegova obilježja te se pobliže opisuje povezivanje u nastavi kao i načini povezivanja. Kako bi se povezivanje stavilo u kontekst, ponuđeni su vlastiti primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika s ostalim predmetima u razrednoj nastavi.

Ključne riječi: razredna nastava, korelacija, obrazovni sadržaji, međupredmetno povezivanje

ABSTRACT

The modern way of teaching, among other things, implies a variety of methods and ways of working with students, but the emphasis is on the uniqueness of the world and learning as an integral process. Accordingly, a different ways of correlation successfully integrate the contents of different subjects, or areas, with the aim of complete and meaningful learning that will also be of better quality, will be longer lasting, more meaningful and applicable in everyday situations. The paper deals with the Croatian language as a subject in Croatian schools, its constituents and the aims and tasks of the subject. The correlation-integration system and its characteristics are defined and the correlation in teaching as well as the ways of correlation are described in more detail. In order to put the correlation in context, some examples of linking the Croatian language to other subjects in the classroom teaching are offered.

Key words: classroom teaching, interlinking, educational contents, interdisciplinary teaching

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	HRVATSKI JEZIK KAO ŠKOLSKI PREDMET	3
2.1.	Planiranje nastave.....	3
2.2.	Sastavnice nastavnog predmeta Hrvatski jezik.....	5
2.2.1.	Hrvatski jezik.....	5
2.2.2.	Jezično izražavanje.....	6
2.2.3.	Književnost	7
2.2.4.	Medijska kultura	8
2.2.5.	Lektira	9
2.3.	Domene u organizaciji prijedloga kurikuluma predmeta Hrvatski jezik	10
2.3.1.	Komunikacija i jezik	11
2.3.2.	Književnost i stvaralaštvo.....	11
2.3.3.	Kultura i stvaralaštvo	12
3.	HOLISTIČKI PRISTUP U ODGOJNO-OBRAZOVNOM PROCESU	13
3.1.	Povezivanje u holističkom pristupu	13
3.2.	Divergentno mišljenje	14
3.2.1.	Oluja ideja.....	16
4.	KORELACIJSKO-INTEGRACIJSKI SUSTAV.....	17
5.	INTEGRIRANA NASTAVA	20
5.1.	Obilježja integrirane nastave	21
5.2.	Oblici integriranog poučavanja.....	22
5.2.1.	Korelacija.....	22
5.2.2.	Tematsko poučavanje.....	23
5.2.3.	Projekt	23
6.	VRSTE POVEZIVANJA.....	25
6.1.	Unutarpredmetno povezivanje	26
6.2.	Međupredmetno povezivanje.....	27
6.2.1.	Sadržajno međupredmetno povezivanje.....	28
6.2.2.	Metodičko međupredmetno povezivanje	29

6.2.3. Međupredmetno povezivanje Hrvatskoga jezika s ostalim predmetima iz umjetničkog područja	30
6.3. Povezanost Hrvatskoga jezika s ostalim odgojno-obrazovnim područjima i međupredmetnim temama.....	31
7. PRIMJERI MEĐUPREDMETNOGA POVEZIVANJA S NASTAVNIM PREDMETOM HRVATSKI JEZIK.....	33
7.1. Povezivanje Hrvatskoga jezika i Likovne kulture	33
7.1.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Likovne kulture.....	35
7.2. Povezivanje Hrvatskoga jezika i Glazbene kulture.....	38
7.2.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Glazbene kulture	39
7.3. Povezivanje Hrvatskoga jezika i Tjelesne i zdravstvene kulture.....	42
7.3.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Tjelesne i zdravstvene kulture	43
7.4. Povezivanje Hrvatskoga jezika i Matematike.....	46
7.4.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Matematike	47
7.5. Povezivanje Hrvatskoga jezika s Prirodom i društvom.....	50
7.5.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Prirode i društva	51
7.6. Povezivanje Hrvatskoga jezika s Vjeronaukom	54
7.6.1. Primjer povezivanja Hrvatskoga jezika i Vjeronauka.....	55
ZAKLJUČAK	57
LITERATURA.....	59
PRILOZI	63

1. UVOD

Današnji način učenja u najvećoj se mjeri bazira na usvajanju znanja kao isključivo sadržaja podučavanog predmeta, a ne kao dijela općeg znanja učenika. Tako usvojeno znanje najčešće je nepotpuno, nespojivo sa sustavnim znanjem učenika te ne ostaje trajno zapamćeno. Načini na koji se tako koncipiran sistem učenja može prevladati su korelacija, integracija te koordinacija (povezivanje, sjedinjavanje i usklađivanje sadržaja) u poučavanju. U mnoštvu informacija koje se učenicima svakodnevno prenose one najčešće ne ostaju trajno zapamćene, već su naučene u cilju trenutnog savladavanja gradiva, tj. postizanja dobre ocjene na ispitu kao pokazatelja usvojenosti znanja. Tijekom vremena broj informacija koje učenik treba usvojiti biva sve veći te ih je potrebno savladati, što za posljedicu ima sve brže zaboravljanje usvojenih informacija jer mozak postaje prezasićen njima i nije u mogućnosti sve ih pohraniti. Treba naglasiti da učenicima škola nije jedini izvor usvajanja znanja, već znanje gledano u širem kontekstu predstavlja poželjni rezultat svakog učenja. Posljedica navedenoga je preopterećenost učenika informacijama, a spoznaja cjelovite stvarnosti i njezinih zakonitosti ne može se izgraditi podučavanjem na način kakvo ono najčešće biva u školi – nepovezano te međusobno izolirano od ostalih sadržaja. Jedan od načina postizanja razumijevanja svijeta oko sebe kao cjelovitog i jedinstvenog je povezivanje sadržaja u nastavi na već spomenute načine koji će biti pobliže pojašnjeni u radu.

Vremenom se među nastavnim predmetima stvorila povećana odvojenost i diferenciranost, što je posljedično dovelo do odmicanja od holističkog pogleda na svijet kod učenika. Kako bi se kod njih razvijao i poticao takav, čovjeku prirodan pogled na stvarnost i svijet oko sebe, treba uvesti povezivanje u svakodnevnu nastavu. Osim toga, povezivanje čini učenje jednostavnijim, potiče kod učenika kreativnost, razvija logičke sposobnosti te unapređuje cijeli proces nastave koja na taj način postaje praktičnija i smislenija. Učenici tijekom tako koncipirane nastave lakše povezuju i konstruiraju nova znanja, izgrađuju vještine te usvajaju odgojne vrijednosti.

Odabirom ove teme htjela sam pobliže istražiti mogućnosti povezivanja sadržaja među predmetima s naglaskom na povezivanje sadržaja Hrvatskoga jezika s

ostalim predmetima u razrednoj nastavi, načine na koje se povezivanje može implementirati u nastavni proces te važnost i svrhu njegovog provođenja u razrednoj nastavi s obzirom da kvalitetnom nastavom smatram onu koja je jedinstvena, uključuje suradnju učenika i učitelja te uspijeva učenika motivirati za usvajanje znanja.

2. HRVATSKI JEZIK KAO ŠKOLSKI PREDMET

Hrvatski jezik jedan je od obveznih predmeta u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj. Opsegom je najveći predmet osnovnoškolskoga obrazovanja (Nastavni plan i program, 2006). Svrha nastave Hrvatskoga jezika je osposobljavanje za njegovu uporabu u svakodnevnim situacijama (Pavličević-Franić, 2005). *Nastavni plan i program* (2006) kao osnovni cilj nastave Hrvatskoga jezika navodi osposobljavanje učenika za jezičnu komunikaciju koja je preduvjet za ovladavanje sadržajima ostalih nastavnih predmeta i integraciju u cjeloživotno učenje.

Prema *Nacionalnom okvirnom kurikulumu* (2010) Hrvatski jezik dio je jezično-komunikacijskog područja. Neki od ciljeva tog područja koji se navode jesu stjecanje znanja, razvoj vještina i sposobnosti te usvajanje vrijednosti i stavova povezanih s jezikom, komunikacijom i kulturom općenito. Područja koja obuhvaća nastava Hrvatskoga jezika u osnovnoj školi jesu *jezik, književnost, lektira, medijska kultura te jezično izražavanje* (Pavličević-Franić, 2005). Kad je riječ o Hrvatskom jeziku u razrednoj nastavi, Visinko (2010) naglasak stavlja na područje jezičnog izražavanja u svakodnevnoj komunikaciji, no i na usavršavanje čitanja i pisanja kao osnovnih vještina. Shodno tome, tijekom prvog obrazovnog ciklusa (1.-4. razred) kod učenika treba težiti razvoju komunikacijskih, a manje razvoju lingvističkih kompetencija (Lazzarich, 2017).

Opseg i raznolikost sastavnica koje obuhvaća ovaj predmet otvara mnogobrojne mogućnosti za njihovo međusobno povezivanje, ali i povezivanje sadržaja Hrvatskoga jezika s ostalim predmetima.

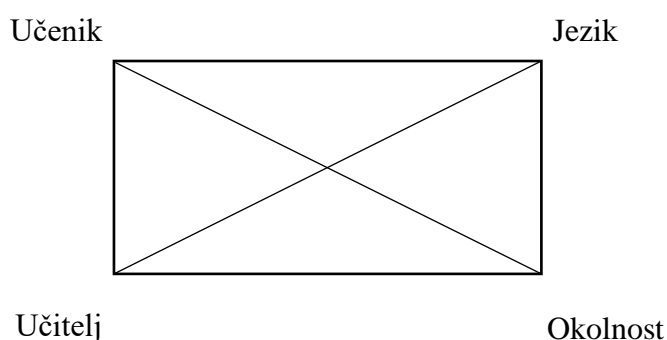
2.1. Planiranje nastave

Da bi nastava bila svrhovita te uspješno ostvarena, nužno je njezino planiranje. Temeljni dokumenti koji određuju nastavni proces jesu nastavni plan i nastavni program. Nastavni program propisuje dubinu, opseg i redoslijed sadržaja po svakom razredu, područja koja sadrži pojedini nastavni predmet te njihove proporcije.

Nastavnim planom određeni su nastavni predmeti, redoslijed predmeta po razredima te broj sati predviđen za svaki nastavni predmet (Rosandić, 1986).

Planiranje je nužan, no učiteljima najčešće nepoželjan administrativni dio posla koji bi najvjerojatnije rado izbjegli. Kod učitelja treba osvijestiti činjenicu da bez pomnog planiranja nije moguće ostvariti svrhovitu nastavu. Planiranje nastavnog procesa u kombinaciji s kreativnošću i inovativnošću, osobinama koje bi svaki učitelj trebao posjedovati, preduvjet su za kvalitetnu i svrsishodnu nastavu. Kvalitetna nastava podrazumijeva školu koja će zadovoljavati potrebe učenika i učitelja, koja će im omogućavati osobni i profesionalni razvoj te biti prilagođena različitim društvenim oblicima rada (Pranjić, 2011).

Kad je riječ o temeljima na kojima počiva nastava Hrvatskoga jezika, tj. uvjetima o kojima nastava ovisi, Težak (1996) navodi četiri čimbenika: učenik, jezik, učitelj i okolnosti. Kao primarni preduvjet procesu učenja jezika navode se učenik i jezik, a da bi on bio kvalitetan nužan je čimbenik učitelj koji prilagođava nastavu i učenje učeniku. Četvrti čimbenik jesu okolnosti u kojima se održava nastava. U to se ubrajaju vrijeme, prostor, opća klima, i sl., koji utječu na ostale činitelje u procesu učenja. Neke okolnosti su izmjenjive, a na neke se ne može utjecati. Grafički je suodnos između čimbenika nastave Hrvatskoga jezika prikazan na ovaj način (Težak, 1996):

2.2. Sastavnice nastavnog predmeta Hrvatski jezik

Hrvatski jezik, kao što je prethodno navedeno, sadrži sljedeće sastavnice: *jezik, književnost, lektira, medijska kultura te jezično izražavanje*.

2.2.1. Hrvatski jezik

S obzirom na zakonitosti jezično-intelektualnoga razvoja, učenika od prvog do četvrtog razreda treba osposobiti za praktično služenje hrvatskim jezikom, posebice jezičnim normama. Nije potrebno stavljati naglasak na jezikoslovne pojmove, te norme i pravila u teorijskom kontekstu (Nastavni plan i program, 2006). Matične discipline metodike jezika su lingvistika, gramatika, pravopis te pravogovor. S obzirom na jezični razvoj učenika, nastava je u nižim razredima usmjerena učenju funkcionalne gramatike, tj. učenju zbog uspješne komunikacije (Lazarich, 2017).

Zadace nastavnoga područja *hrvatski jezik*:

- osposobljavanje za uspješno snalaženje u svakodnevnim priopćajnim situacijama
- ovladavanje jezičnim sredstvima potrebnim za uspješnu komunikaciju
- osvješćivanje potrebe za jezičnim znanjem
- suzbijanje straha od jezika
- osvješćivanje razlika između standardnoga jezika i zavičajnih idioma
- postupno usvajanje hrvatskoga jezičnog standarda

(Nastavni plan i program, 2006:25)

Neke od sposobnosti koje učenik treba usvojiti u prvom razredu iz područja *hrvatski jezik* su razlikovanje pojmova *slovo, glas i riječ*, pravilno pisanje glasova u riječima, pravilno korištenje interpunkcijskih znakova te razlikovanje izjavnih, upitnih i uskličnih rečenica. U drugom razredu to su upoznavanje imenica kao vrste riječi, pravilno pisanje velikog početnog slova u imenima s kojima dolazi u doticaj, rastavljanje riječi na slogove te razlikovanje jesne i niječne rečenice i pravilno

korištenje niječnice. U trećem razredu to su razlikovanje općih i vlastitih imenica, te njihove jednine i množine, prepoznavanje uvećanica i umanjenica kao imenica te поближе određivanje glagola i pridjeva. U četvrtom razredu поближе se određuju imenice, glagoli i pridjevi, razlikuje se upravni od neupravnog govora te književni govor od zavičajnog jezika (Nastavni plan i program, 2006).

2.2.2. Jezično izražavanje

Matične discipline ovog područja su stilistika i psiholingvistika. Učenici tijekom nastave usvajaju fonologiju hrvatskoga standardnoga jezika, pravogovor te uče pravila pisanja (Lazzarich, 2017). Nastavno područje jezičnog izražavanja specifično je jer se prožima s područjima ostalih sastavnica materinskoga jezika – književnosti i medijskom kulturom. Sposobnost jezičnog izražavanja očituje se u svim jezičnim djelatnostima – slušanju, govorenju, čitanju i pisanju. Najviše vremena trebalo bi uložiti u jezično izražavanje u svim situacijama koje se ostvaruju u jeziku (Visinko, 2010).

Zadace nastavnoga područja *jezično izražavanje*:

- razvoj sposobnosti izražavanja doživljaja, misli, osjećaja i stavova
- stvaranje navika uporabe pravogovornih i pravopisnih normi
- ostvarivanje uspješne pisane i usmene komunikacije

(Nastavni plan i program, 2006:25).

Neke od sposobnosti koje učenik treba usvojiti iz područja *jezično izražavanje* u prvom razredu su razvijanje sposobnosti slušanja i govorenja, sastavljanje rečenice od niza riječi, pripovijedanje na temelju slike te sastavljanje kraće poruke. U drugom razredu to su uljudno razgovaranje telefonom, pripovijedanje priče prema poticaju, usmeno izvješćivanje te pisanje kraćeg sastavka uz poštivanje pravopisne norme. U trećem razredu dolazi do razlikovanja monologa i dijaloga, razlikovanja stvarnog od nestvarnog događaja, upoznavanja s obavijesti te sudjelovanja u raspravi. U četvrtom razredu učenik određuje bitne događaje u tekstu, pripovijeda o stvarnom ili

izmišljenom događaju, sažeto preporučava događaj te samostalno stvara priču poštujući pravopisnu normu (Nastavni plan i program, 2006).

2.2.3. Književnost

Književni sadržaji mogu se podijeliti na umjetničke i znanstvene. Umjetnički i znanstveni sadržaji međusobno su povezani – znanstveni sadržaji poticaj su u osmišljavanju umjetničkih sadržaja, a umjetnički sadržaji sačinjavaju književna djela i djela ostalih umjetnosti uključena u nastavu književnosti. Sat književnosti služi razvijanju književne kulture i književnom obrazovanju. Između ostalog, čitajući književna djela učenika razvija odnos prema sebi i svijetu, izgrađuje svijest te vlastiti pogled na svijet (Rosandić, 1986). Tijekom nastave u nižim razredima kod učenika je cilj razviti osjećaj za pisanu riječ te ga upoznati sa svijetom književnosti. Kad je riječ o književnoumjetničkim sadržajima u nižim razredima, u obzir se uzimaju oni koji odgovaraju recepcijskim, spoznajnim te komunikacijskim mogućnostima učenika (Lazzarich, 2017).

Zadace nastavnoga područja *književnost*:

- spoznavanje i doživljavanje književnih djela
- razvijanje senzibiliteta za književnu riječ
- razvijanje čitateljskih potreba
- stvaranje čitateljskih navika
- osposobljavanje za samostalno čitanje i razumijevanje književnih djela

(Nastavni plan i program, 2006:25).

Neke od sposobnosti koje učenik treba usvojiti iz područja *književnost* u prvom razredu su spoznavanje kratke priče, razlikovanje pjesme od proznog teksta, razlikovanje dobrih od loših likova te spoznavanje kraćih igrokaza i slikovnica. U drugom razredu učenik će moći razlikovati dijelove pjesme, odrediti glavne i sporedne likove te razlikovati bajku od ostalih djela. U trećem razredu moći će odrediti temu u tekstu, zamijetiti srok i ponavljanje u stihovima, odrediti osnovne karakteristike likova

te prepoznati i basnu i dječji roman kao književne vrste. U četvrtom razredu dolazi do zamjećivanja ritma u pjesmi, određivanja dijelova fabule u priči, izdvajanja vizualnih i auditivnih slika te zamjećivanja dijelova teksta – monologa, dijaloga, opisa i pripovijedanja (Nastavni plan i program, 2006).

2.2.4. Medijska kultura

Odgoj za medije već se dugi niz godina nastoji uključiti u školske programe na različite načine jer je važan dio odgoja i obrazovanja djece. U Hrvatskoj je integriran u sklopu nastave Hrvatskoga jezika kao sastavnica pod nazivom *medijska kultura*. Provodi se od prvog do osmog razreda osnovne škole, a u gimnazijama i strukovnim srednjim školama nije zastupljena. Njezin sadržaj pretežito je usmjeren na kazališnu i filmsku kulturu, te na televizijske sadržaje namijenjene djeci (Erjavec i Zgrabljčić, 2000).

Zadaće nastavnoga područja *medijska kultura*:

- osposobljavanje za komunikaciju s medijima: kazalištem, filmom, radiom, tiskom, stripom, računalom
- razumijevanje kazališne predstave, filma, radijske i televizijske emisije
- osposobljavanje za vrednovanje radijskih i televizijskih emisija te filmova

(Nastavni plan i program, 2006:25).

Neke od sposobnosti koje učenik treba usvojiti iz područja *medijska kultura* u prvom razredu jesu razumijevanje crtanih i lutkarskih filmova primjerenih njihovoj dobi, percipiranje lutkarske predstave, izvođenje kraćeg igrokaza, upoznavanje školske i lokalne knjižnice i razlikovanje knjižnice od knjižare. U drugom razredu to su određivanje tijeka događaja u filmu, prepričavanje crtanog filma, određivanje glavnih i sporednih likova te upoznavanje dječjih časopisa i stripova u njima. U trećem razredu učenik će razlikovati igrani od animiranog filma, prepričati filmsku priču, razumjeti radijsku emisiju i raspraviti o njoj te se snalaziti u traženju pojmova u enciklopediji. U četvrtom razredu dolazi do zamjećivanja obilježja dokumentarnog

filma, razumijevanja dječjih filmova te dokumentarnih filmova primjerenih dobi učenika, razlikovanja zabavnih i obavijesnih funkcija računala te pravilnog služenja školskim rječnikom pomoću kazala (Nastavni plan i program, 2006).

Proučavajući svaku od navedenih sastavnica Hrvatskoga jezika i predviđene sposobnosti koje bi učenici trebali ostvariti, vidljivo je da se opseg i dubina sadržaja postupno proširuju, shodno dobi i mogućnostima učenika.

2.2.5. Lektira

Lektira se ne vodi kao jedna od temeljnih sastavnica Hrvatskoga jezika, već kao dio sastavnice *književnost*, no ona unatoč tome ima zasebnu rubriku u imeniku. Nastavni program uključuje popis književnih ostvarenja predviđenih za samostalno čitanje izvan nastave. Taj se popis naziva lektinom. Djela koja se odabiru reprezentativna su djela različitih vrsta iz svjetske i domaće književnosti.

Bez samostalnog čitanja kod kuće nije moguće kod učenika ostvariti sve ciljeve književnog odgoja i obrazovanja propisane Nastavnim planom i programom. Kriteriji prilikom izbora književnih djela imaju svoju odgojnu i obrazovnu svrhu. Izbor se temelji na tematskoj, ali i na žanrovskoj raznovrsnosti. Tematska raznovrsnost očituje se u broju književnih djela čiji se broj povećava s dobi učenika, odnosno raste i broj tema. Žanrovska raznovrsnost podrazumijeva da se tijekom svih faza književnog odgoja i obrazovanja u lektiru uključuju različite vrste književnih djela (Rosandić, 1986). Svrha lektire je ostvariti dodatne ciljeve osim onih ostvarenih u nastavi književnosti, razviti kod učenika kritičko mišljenje o pročitanim književnim ostvarenjima, međusobno moći izmjenjivati stavove i sl., no tako i učitelji mogu otkrivati književne interese učenika te ih usmjeravati ka daljnjem književnom razvoju (Rosandić, 1976).

Specifičnost današnjice je sve manji interes učenika za čitanje. Uzroci su brojni, no neki od njih su zasigurno popis lektire koji nije u dovoljnoj mjeri prilagođen interesima i zahtjevima učenika, različiti interesi učenika, težnja za bavljenjem fizičkom aktivnošću umjesto 'sjedilačke' i slično. Iz toga proizlazi zaključak da je

nužno promijeniti pristup lektiri u nastavi, na način da se ponudi slobodan izbor naslova prilagođenih interesima i zahtjevima učenika (što će kvalitetan učitelj moći uočiti jer ih on dobro poznaje), te kroz raznolikost odabira načina i metoda obrade lektire – ona ne mora biti monotona i uvijek održavana na isti način jer učenici (posebice u razrednoj nastavi) intuitivno zahtijevaju raznovrsnost i inovativnost.

Jedan od načina nadilaženja problema je *Nacionalna strategija poticanja čitanja* Ministarstva kulture i Ministarstva znanosti i obrazovanja RH, a koja je prihvaćena na sjednici Vlade Republike Hrvatske 2. studenog 2017. godine. Primarni cilj strategije jest poticanje čitanja i razvoj kulture čitanja, što će širokom društvenom sloju omogućiti čitanje kako s razumijevanjem, tako i sa zadovoljstvom.¹ Nažalost, mišljenje većine je kako aktualni kurikulum nije u skladu s idejama i ciljem *Strategije*. Unatoč predloženoj popisu, u *Prijedlogu kurikulumu* se navodi kako popis lektirnih djela nije obavezan, već je na učitelju da odabere koja djela želi uvrstiti u popis lektire koju će interpretirati s učenicima. Kao obrazloženje njegovog otvorenog karaktera navodi se kako je on posljedica uvjerenja da su glavne pretpostavke kvalitetnog odgoja i obrazovanja fokus na učeniku te autonomija učitelja (Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik, 2016). Suprotno tome, oni koji zagovaraju popis lektirnih djela iz novog *Kurikuluma* smatraju kako on daje veću slobodu učiteljima pri odabiru djela te kako u okviru izbornog dijela lektire mogu odabrati sve one naslove kojih nema na obaveznom popisu.

2.3. Domene u organizaciji prijedloga kurikulumu predmeta Hrvatski jezik

Kurikulum predmeta Hrvatski jezik predviđa tri domene, a to su *komunikacija i jezik, književnost i stvaralaštvo te kultura i mediji*. Sve tri domene sudjeluju u razvoju komunikacijske jezične kompetencije i razvoju jezičnih djelatnosti slušanja, govorenja, pisanja, čitanja i prevođenja te njihovim međudjelovanjem, kao i razvoju aktivnoga učeničkoga rječnika. U prijedlogu kurikulumu shematski su domene i njihov

¹ Pribavljeno 2.7.2019. s <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=19107>

suodnos prikazani na sljedeći način (Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2016):

2.3.1. Komunikacija i jezik

Domena *komunikacija i jezik* odnosi se na korištenje jezika u kontekstu. Prema *Velikom rječniku stranih riječi* komunikacija podrazumijeva priopćavanje, priopćenje, ophođenje, vezu, (...) (Anić i sur., 1998). U procesu komunikacije učenik se služi različitim strategijama kao što su govorenje, čitanje i pisanje kako bi se izrazio te prenio vlastite misli, ideje i stavove (Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2016).

2.3.2. Književnost i stvaralaštvo

Domena *književnost i stvaralaštvo* utemeljena je na čitanju i recepciji književnoga teksta koji je proizvod umjetničkoga, jezičnog, spoznajnog i osobnog poimanja svijeta i stvarnosti (Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2016:4). Svrha čitanja književnoga teksta je poučavanje, zabavljanje te učenička refleksija. Čitanje bi trebala postati aktivnost koja proizlazi iz vlastite potrebe. Shodno

tome, razvija se čitalačka kultura. Kako bi se to ostvarilo, učeniku je bitno pružiti slobodu izbora i te obrazložiti razloge odabira djela s popisa (Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2016). Učenik, koji tek postaje čitatelj, ima vlastite interese te način doživljaja što učitelj treba uzeti u obzir prilikom interpretacije književnog djela. Iz tog razloga u središtu metodike književnog odgoja i obrazovanja u razrednoj nastavi je upravo interakcija između čitatelja i književnoga djela (Lazzarich, 2011).

2.3.3. Kultura i stvaralaštvo

Ova domena odnosi se na istraživanje suodnosa između tekstova i njihovih formi, življenja i društvenih odnosa, autora i publike te popularne i visoke umjetnosti. U središtu istraživanja je tekst koji učeniku predstavlja osnovu za razvoj vrijednosti, uvjerenja i znanja (Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik, 2016).

3. HOLISTIČKI PRISTUP U ODGOJNO-OBRAZOVNOM PROCESU

Razvojem prirodnih i društvenih znanosti postupno je dolazilo do razdvajanja i specificiranja njihovih grana, što se reflektiralo i na odgojno-obrazovni sustav: među nastavnim predmetima, ali i među nastavnim sadržajima istog predmeta došlo je do specifikacije područja. To je u suštini odvajanje od djetetu prirodnog – holističkog pogleda na svijet oko sebe. Takav pogled na svijet uključuje njegov doživljaj stvarnosti ali i intuitivni način usvajanja znanja. Način na koji se u nastavnom procesu ostvaruje takvo usvajanje znanja jest povezivanje (Vrkić Dimić i Vidić, 2015).

Zahtjevi učenika današnjice različiti su od onih u prošlosti, shodno izloženosti drugačijem iskustvu te većem opsegu informacija. Stoga oni najčešće teže ka nestrukturiranom načinu učenja i usvajanju vještina, koristeći se pri tome svim osjetilima (Lazzarich, 2011). Jedan od načina na koji ljudski mozak lako uči jest interdisciplinarno učenje. On je osmišljen upravo za takvo učenje, to jest učenje iz različitih izvora, na više razina, po redosljedu ili izvan njega, iz različitih perspektiva i sl. (Jensen, 2003, prema Šulentić Begić i Begić, 2013). Tijekom takvog poučavanja aktivnosti se konstruiraju prema zahtjevima, odnosno perspektivi učenika jer je interdisciplinarni pristup učenju najbliži onome u stvarnom životu – povezuje sadržaje različitih područja te je učenje naposljetku kvalitetnije (Buljubašić-Kuzmanović, 2007, prema Šulentić Begić i Begić, 2013).

Izvođenje integrirane nastave jednostavnije je u razrednoj nastavi s obzirom da nastavu izvodi jedan učitelj, stoga samostalno povezuje sadržaje među predmetima, za razliku od predmetne nastave u kojoj svaki predmet izvodi nastavnik specijaliziran za to nastavno područje.

3.1. Povezivanje u holističkom pristupu

Korelacija (*povezivanje, suodnos*) je međusoban odnos dviju strana koje djeluju jedna na drugu i na taj način između sebe obostrano usmjeravaju svoje djelovanje. Jedna drugu mogu mijenjati, ali je bitno naglasiti da su također ovisne

jedna o drugoj (Anić, 2009). U nastavi, korelacija je dovođenje u međusobnu vezu predmeta/sadržaja koji imaju dodirne točke (Anić i Goldstein, 2009). To konkretno znači da se primjeri nekog pojma iz jednog predmeta traže, opisuju ili spominju u drugom predmetu (Salopek, 2012). U nastavi u kojoj je prisutno povezivanje učenici lakše povezuju sadržaje, konstruiraju znanja i primjenjuju ih, razvijaju vještine, a odgojne vrijednosti se lakše promiču (Lazzarich, 2011; Vrkić Dimić i Vidić, 2015).

Holistička paradigma u nastavnom procesu podrazumijeva korelaciju sadržaja unutar predmeta i među njima. Odgoj i obrazovanje moraju ostati u doticaju sa stvarnošću, što se može izgubiti ukoliko ih promatramo odvojeno i razdvajamo u različite discipline (Bratanić, 2002). Danas u didaktici prevladava teorija konstruktivizma koja učenje definira kao proces konstruiranja znanja s osnovicom u već postojećoj strukturi na koju se nova znanja nadograđuju.

Učenje je aktivnost koja se odvija individualno, no usko je povezana s konkretnim situacijama i iskustvima (Vrkić Dimić i Vidić, 2015). Jensen (2003) navodi kako je u tradicionalnom načinu poučavanja naglasak bio na sadržaju učenja, a zanemarena je interdisciplinarnost, fleksibilnost i veza sa stvarnim životom u planiranju učenja. Iz toga proizlazi da je nužno ostvarivati poveznice među različitim nastavnim predmetima i sadržajima, ali i poveznice s realnim situacijama u životu izvan škole. Huzjak (2001) povezivanje opisuje na specifičan način: svaki se element odnosi prema drugome kao treći prema četvrtome, stvara svemir iz kaosa, red iz nereda, nalik na traženje smisla postojanja.

Nastava koja se temelji na povezivanju može se smatrati cjelovitom nastavom te će kao rezultat imati kvalitetno i trajno usvojeno znanje, za razliku od automatiziranog načina usvajanja znanja koje najčešće prevladava u školi i učiteljima predstavlja najjednostavniji način poučavanja. Osmišljavanje i provođenje međupredmetnog povezivanja od učitelja zahtijeva dodatni rad i vrijeme, no rezultat koji sa sobom donosi takav način podučavanja vrijedi truda.

3.2. Divergentno mišljenje

Rješavanje problema tijekom procesa učenja složena je aktivnost koja uključuje misaoni proces. Složenost se očituje u čitavom nizu misaonih aktivnosti koje prethode samom rješavanju problema (Svedružić, 2005). Mišljenje je jedan od najsluženijih oblika psihičke aktivnosti kod čovjeka. Razmišljanjem on posredno spoznaje stvarnost. Promatrano u širem kontekstu, mišljenje je svaki proces obrade ideja, slika, pojmova, i sl. (Petz, 1992, prema Kadum, 2019).

Pojam konvergentnog i divergentnog mišljenja prvi je uveo Joy Paul Guilford tijekom proučavanja kreativnosti. On je divergentno mišljenje povezoao s kreativnosti na način da razina kreativnosti proporcionalno raste razvojem divergentnog mišljenja (Somolanji i Bognar, 2008, prema Kadum, 2019).

Budući da korelacija zahtijeva više razine usvajanja znanja kod učenika – najčešće analizu i sintezu sadržaja, važno je među učenicima poticati razvoj divergentnog mišljenja. U suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu naglasak je stavljen na znanstveno-konvergentno oblikovanje mišljenja, no učitelj treba prepoznati mogućnosti za poticanje divergentnog mišljenja. Konvergentno mišljenje usmjereno je prema jednom rješenju, dok je kod divergentnog mišljenja naglasak stavljen na traženju što većeg broja rješenja određenoga problema (Kadum, 2019). Divergentno mišljenje može se opisati kao oblik intelektualne vještine ili sposobnosti koja se koristi pri osmišljavanju originalne ideje, socijalne i osobne vrijednosti (Hu i Adey, 2002, 392, prema Kadum, 2019). Kad je riječ o složenijim problemima, jedino divergentnim mišljenjem može se doći do rješenja. Za razliku od konvergentnog mišljenja koje je sukcesivno, divergentno mišljenje nije moguće jednostavno naučiti (Svedružić, 2005). Nužno je, stoga, razvijati kod učenika kreativnost i divergentno mišljenje kako bi ih se poticalo na inovativnost, jedinstvenost te različitost. Važno je da učitelj osigura pozitivni ugođaj u razredu te osjećaj prihvaćenosti i poštovanja kako bi se uspješno poticalo divergentno mišljenje, motivacija te unutarnji kriteriji uspješnosti (Poon Teng Fatt, 2000, prema Kadum, 2019). Razvoj divergentnog mišljenja omogućit će učenicima razvoj kreativnosti, te će učenik moći intuitivno stvarati veze među sadržajima, činjenicama i predmetima.

Reforma *Škola za život* koja je trenutno u tijeku uvođenja u hrvatske škole otvara mogućnosti divergentnom mišljenju i kreativnosti učenika, ali i učitelja.

3.2.1. Oluja ideja

Primjer divergentnog mišljenja u nastavi može se uočiti kroz istraživačku metodu nazvanu *oluja ideja* (eng. *brainstorming*). To je tehnika kreativnog mišljenja tijekom koje je cilj doći do što većeg broja rješenja na postavljeni problem bez ikakvih ograničenja. Rješenja se nabrajaju shodno tijeku misli te se zapisuju, a na kraju aktivnosti odabiru se dobre ideje i odbacuju neprihvatljive (Sternberg, 2006, prema Kadum, 2019).

Oluja ideja sve je češća aktivnost u suvremenoj nastavi, kreativnim radionicama, grupnim projektima i sl., no može biti korisna i u individualnom radu. Može pripomoći u opisivanju problema rada, dijagnozi problema te u pronalaženju potencijalnih rješenja i mogućih zapreka tim rješenjima (Kadum 2019).

4. KORELACIJSKO-INTEGRACIJSKI SUSTAV

Korelacijsko-integracijski nastavni sustav potiče unutarpredmetno i međupredmetno povezivanje sadržaja koje za cilj ima implementaciju novostečenoga znanja u njegovo spoznajno, životno i emocionalno iskustvo. Nastava prestaje biti usmjerena na sadržaj, a postaje usmjerena na učenika. Njegove osnovne značajke su prožimanje sadržaja iz različitih nastavnih predmeta te povezivanje njihovih ciljeva, zadaća i aktivnosti u jednu cjelinu (Krumes Šimunović i Blekić, 2013).

Provođenje korelacije najčešće nije jednostavan proces, već zahtijeva pripremu. Da bi se povezivanje uspješno provodilo u praksi, treba zadovoljiti neke od preduvjeta. Učitelj mora imati potrebne kompetencije, ali i biti motiviran za takav način rada. Osim toga, treba nadići razdvojenost koja prividno prevladava u predmetima, ali i među nastavnicima (ona se najčešće očituje prilikom međupredmetne korelacije u višim razredima). Učitelj treba uočiti poveznice među predmetima, tj. područjima. Također je nužno da se donesu planovi i programi koji će dodatno potaknuti takav način rada, ali i osposobljavati nastavnike kako bi uspješno provodili korelaciju unutar predmeta i među njima. Unatoč propisanom planu i programu, važno je naglasiti da škola ima potpunu autonomiju kad je riječ o osmišljavanju i realizaciji povezivanja (Krželj, 1987, prema Vrkić Dimić i Vidić, 2015).

Zadaće korelacijsko-integracijskog sustava jesu: razvijanje sposobnosti opažanja i otkrivanja raznolikog i drugačijeg pristupa temi, otkrivanje istih i različitih dijelova među prirodnim sadržajima, razvijanje kreativnosti i mašte, razvoj sposobnosti zaključivanja, uspoređivanja i kritičkog mišljenja te procjena stvaralačkih sposobnosti (Salopek, 2012).

Korelacijsko-integracijski sustav podržava smjernice *Okvirnog nacionalnog kurikula* jer se bazira na teoriji međupredmetnih veza. Prema *Okvirnom nacionalnom kurikulumu* potrebno je restrukturiranje nastavnih planova i kurikula na razini osnovnih škola u Republici Hrvatskoj. Jedna od ključnih restrukturacija jesu međupredmetne teme koje se nastoje uvesti, a koje nadilaze predmetni sustav kakav je poznat do sada.

Predmet Hrvatski jezik tako postaje dio područja pod nazivom *jezično-komunikacijsko područje* (Krumes Šimunović i Blekić, 2013).

U nižim razredima osnovne škole učenici ne razlučuju stvarnost prema zasebnim kriterijima, već je doživljavaju kao cjelinu. Iz tog razloga nastavu izvodi samo jedan učitelj koji poučava sve predmete. Kod takve vrste nastave sadržaj je povezan i jedinstven te učitelj ima veću autonomiju i mogućnosti prilikom povezivanja sadržaja. S obzirom da u višim razredima osnovne škole učenici trebaju usvojiti veću količinu nastavnog sadržaja, nastavne predmete poučavaju različiti nastavnici koji su specijalizirani za određeno područje. Stoga se u predmetnoj nastavi javlja veća potreba za povezivanjem – kako bi se sadržaji smisljeno povezali te kako bi učenici usustavili vlastito znanje u jednu smislenu cjelinu (Krželj, 1987, prema Vrkić Dimić i Vidić, 2015).

U nastavi Hrvatskoga jezika korelacijsko-integracijski sustav je nezaobilazan jer se on sastoji od više sastavnica koje se međusobno prožimaju i nužno zahtijevaju povezivanje. Unutar nastavnog predmeta ono se provodi između sljedećih područja: književnost, filmska i scenska umjetnost, jezik, izražavanje i stvaranje. U predmetima iz odgojno-obrazovnog područja provodi se u sadržajima književnosti, scenske i filmske umjetnosti, jezika s glazbenom ili likovnom kulturom i nastavom stranih jezika. Ostvarivanje nastave u ovakvom sustavu zahtijeva drugačiji tip planiranja nastavnog gradiva i odgojno-obrazovnog rada. Planiranje temeljeno na načelu korelacije i integracije naziva se korelacijsko-integracijsko planiranje. U takvom sustavu planiranja utvrđuje se zajednička tema unutar odgojno-obrazovnog područja ili se nastavna jedinica iz nekog nastavnog predmeta povezuje s programskim cjelinama ostalih predmeta (Rosandić, 1986).

Istraživanja na području književnosti pokazala su da korelacijsko-integracijski pristup u Hrvatskom jeziku potiče učenike na razvijanje osobnog izraza kod iskazivanja doživljaja, no također se ostvaruje i dublji doživljaj situacija i likova te bolje razumijevanje književnoumjetničkog teksta (Visinko, 1994). Osim toga, korelacijsko-integracijski pristup potiče učenike na čitanje i razumijevanje teksta, bolju međusobnu interakciju, jača samopouzdanje te doprinosi većem interesu za

obrazovne sadržaje (Lazzarich, 2011). Korelacijsko-integracijski sustav osigurava kvalitetno usvajanje nastavnog sadržaja, te posljedično pridonosi ne samo aktivnosti učenika, već i bržem i efikasnijem usvajanju novih znanja (Krumes Šimunović i Blekić, 2013).

5. INTEGRIRANA NASTAVA

Iako je još i Komensky u 17. stoljeću imao ideje o slaganju nastavne građe prema prirodnim i životnim krugovima te o povezivanju sadržaja u različite cjeline, tek je krajem 19. i početkom 20. stoljeća stavljen naglasak na cjelovitost u objektivnoj stvarnosti i čovjekovoj svijesti. Tada se prvi put javlja pojam *integracija*. S obzirom da je nastanak takve ideje bio proces koji se razvijao tijekom povijesti, ona se javljala pod različitim nazivima: korelacija, koncentracija, skupnost, sintetičnost, globalnost, jedinstvenost, cjelovitost, integracija, ... (Poljak, 1965, prema Skupnjak, 2009).

Pojam integracija podrazumijeva učenje temeljeno na međudjelovanju više nastavnih područja, pri čemu se obrazovni sadržaji nekog nastavnog područja ostvaruju uz iste ili slične obrazovne sadržaje drugih područja. Iz toga proizlazi da je osnova integrirane nastave tematsko poučavanje pri čemu se polazi od zajedničke teme koja se potom proučava s različitih gledišta. Takav način poučavanja je prirodan učenicima jer je interdisciplinarnan, poput životnih situacija s kojima se susreću. Shodno tome, učenici će razvijati intelektualne, emocionalne, socijalne te tjelesne sposobnosti (Skupnjak, 2009).

Razvoj tjelesnih sposobnosti očituje se tijekom aktivnoga učenja – učenik istražuje koristeći ruke, tijelo te osjetila. Učenici vlastitim djelovanjem utječu na predmete te promatraju utjecaj aktivnosti na njih i na taj način usvajaju nova znanja i iskustva. Socijalni razvoj posljedica je međusobnog razgovora, dogovaranja te suradnje učenika tijekom istraživanja. Razgovorom s ostalim učenicima i s učiteljem osvješćuju vlastito znanje, ali i znanje drugih. Intelektualni aspekt očituje se kroz učenje na višoj razini od samog usvajanja činjenica. Učenici naučeno povezuju s prethodnim iskustvom, aktivno promišljaju kroz različita stajališta te konstruiraju složeno znanje (Čudina-Obradović i Brajković, 2009). Emocionalna dimenzija razvija se kroz oslušivanje želja učenika, praćenjem njihovih interesa te posljedično tome odabirom teme koja će im biti zanimljiva i izazvati emocionalan angažman (Slunjski, 2012).

Brojna istraživanja procesa učenja i funkcioniranja mozga dokazala su da učenici uspješnije savladavaju gradivo i vještine, postižu višu razinu razumijevanja i

imaju bolju mogućnost apstrahiranja te ponovnog povezivanja ako uče kroz integrirano, odnosno cjelovito iskustvo. Takvo znanje, koje se unutar mozga povezalo u složene obrasce neuralnih veza u smislenu cjelinu, biti će najtrajnije (Čudina-Obradović i Brajković, 2009).

Tijekom integriranog učenja učenici razvijaju višestruku inteligenciju. Učenici uče na cjelovit i prirodan način, što je način na koji čovjek usvaja znanja u stvarnom životu. Tijekom takvog procesa učenja, primjenjuju se sva područja inteligencije. Na taj način jačaju se već razvijena područja, a potiču se ona u kojima je slabiji. Teorija višestrukih inteligencija potječe od profesora pedagogije Howarda Gardnera. On je istraživanjima došao do zaključka da postoji sedam vrsta inteligencija: lingvistička, logičko-matematička, prostorna, tjelesno-kinestetička, glazbena, interpersonalna i intrapersonalna. Kod svakog pojedinca te inteligencije su na različitom stupnju razvijenosti, odnosno svaki pojedinac ima jedinstvenu kombinaciju inteligencija koje se mogu mijenjati ² (Čudina-Obradović i Brajković, 2009).

Tijekom integrirane nastave navedene se metode, strategije i oblici rada primjenjuju istodobno ili naizmjenično, uz ostvarivanje konstruktivističkih načela rada³.

5.1. Obilježja integrirane nastave

Obzirom da su sadržaji poučavanja sjedinjeni, nastavne situacije imaju različito trajanje što podrazumijeva odstupanje od uobičajenog predmetno-satnog sustava.

² Logičko-matematička inteligencija kod učenika se razvija rješavanjem složenih problema, traženjem obrazaca, uspoređivanjem, klasificiranjem, predviđanjem, korištenjem kalkulatora i sl. Interpersonalna inteligencija potiče se timskim radom, suradničkim učenjem, razmjenom informacija, zajedničkom organizacijom i sl. Prostorna inteligencija razvija se tijekom izrade umnih mapa, organizacijom, crtanjem, igrama loptom i sl. Razvoj glazbene inteligencije potiče se glazbenim izvedbama, igrama pamćenja, izmišljanjem zvukova, slušanjem glazbe u pozadini i sl. Intrapersonalna inteligencija razvija se pisanjem dnevnika, meditiranjem, samovrednovanjem, promišljanjem, vježbanjem samokontrole i sl. Tjelesno-kinestetička inteligencija razvija se korištenjem tijela tijekom učenja, istezanjem, sportskim igrama, plesanjem i sl. Razvoj verbalno-lingvističke inteligencije potiče se iznošenjem vlastitog iskustva, međusobnom interakcijom, pisanjem, slušanjem predavača i sl. (Jensen, 2003).

³ Konstruktivistička načela rada su iskustvenost, individualiziranost, cjelovitost, društvenost, demokratičnost, refleksivnost, izazovnost, kognitivnost, razvojnost, autentičnost.

Nastavni proces odvija se kroz manje etape, tj. nastavne situacije na način da se nadovezuju jedna na drugu. Iz tog razloga ne postoji definirani vremenski okvir rada, već on najčešće biva orijentacijski jer ovisi o više čimbenika:

- učenicima, njihovim sposobnostima i interesima
- učitelju, njegovim vještinama organizacije i usmjeravanja učenika
- nastavnom sadržaju, odnosno njegovoj složenosti
- prostorno-didaktičkim uvjetima, na koje učitelj može djelomično utjecati

Integrirana nastava se stoga može odvijati u trajanju od nekoliko školskih sati do cijelog tjedna. Bitno je učiteljevo detaljno planiranje kako bi takva nastava bila uspješno provedena (Skupnjak, 2009).

Tijekom integriranog učenja učenici samostalno proučavaju određenu temu ili ideju iz različitih perspektiva, tijekom čega im učitelj po potrebi asistira. Smisao je u tome da učenici sami postavljaju pitanja o njoj i traže odgovore u različitim izvorima i područjima znanja (Slunjski, 2012). Učitelj treba planirati i organizirati aktivnosti, a učenici bi trebali što samostalnije doći do spoznaja o onome što proučavaju.

5.2. Oblici integriranog poučavanja

Radi različitog stupnja povezanosti sadržaja različitih nastavnih područja, razlikuje se više oblika integriranog poučavanja. Tri osnovna oblika jesu *korelacija*, *tematsko poučavanje* i *projekt* (Čudina-Obradović i Brajković, 2009).

5.2.1. Korelacija

Korelacija predstavlja najjednostavniji oblik integriranog poučavanja. Stupanj integracije, odnosno cjelovitosti poučavanja je vrlo nizak. Povezivanje se javlja i u tradicionalnoj nastavi, kad se pojam javlja u više područja. Tada bi ga učitelj trebao istaknuti. Na primjer, to može biti pojam ritma u glazbi, plesu, govoru i likovnoj umjetnosti. Povezivanjem se učitelj može poslužiti kada sadržaj jednog predmeta

nadopunjuje sadržajem drugog predmeta. Učitelj također može povezati različite primjere prilikom učenja nekog pojma, na primjer prilikom učenja razvoja ljudi, razmotriti što se još razvija (životinje, biljke,...) (Čudina-Obradović i Brajković, 2009).

S obzirom na jednostavnost, ovaj način poučavanja poželjan je za učitelje koji nemaju puno iskustva u korelaciji ili nisu sigurni u sebe. Njegovim korištenjem zasigurno će s vremenom razviti vještine složenijeg povezivanja.

5.2.2. Tematsko poučavanje

Ovaj oblik poučavanja najprikladniji je za razrednu nastavu. S obzirom da se o pojavama i problemima uči interdisciplinarno i na cjelovit način, učenicima omogućava usvajanje činjenica, razumijevanje i generalizaciju pojmova. Riječ je aktivnom i samostalnom proučavanju neke teme prilikom čega se kod učenika potiče suradničko učenje, raste motivacija te se povezuju različita područja učenja, ali i učenje i život.

Učenička sloboda ograničena je jedino Nastavnim planom i programom koji propisuje sadržaj učenja. Učitelj stoga treba uklopiti interese učenika s predviđenim sadržajem kako bi uspješno ostvario ciljeve učenja (Čudina-Obradović i Brajković, 2009).

5.2.3. Projekt

Slunjski (2012) projekt opisuje kao oblik rada u kojem učenici prema vlastitim interesima, uz međusobnu suradnju i nenametljivu pomoć učitelja istražuju i aktivno stječu znanja i iskustva.

Projekt je oblik integriranog poučavanja koji nalikuje tematskom poučavanju, no razlikuje se od njega po nekim svojstvima. U njemu dolazi do izražaja aktivnost učenika, potiče se suradničko učenje te učenje putem vlastitog iskustva. Projekt uvijek

sa sobom donosi uradak ili proizvod učenika, za razliku od tematskog poučavanja gdje može završiti prezentacijom, priredbom i sl. Proizvod projekta može biti maketa, crtež, slikovnica, karta, pjesma, izvedba dramskog teksta, i sl. (Čudina-Obradović i Brajković, 2009).

Ostvarenje projekta može trajati od tjedan dana do nekoliko mjeseci tijekom obrazovnog razdoblja. Trajanje i sadržaj prilagođeni su učenicima, tj. njihovim interesima i sposobnostima. Važno je naglasiti značaj dijaloga i suradnje među učenicima, te razmjenu iskustava i emocija koja dovodi do razvoja empatije i međusobnog razumijevanja (Slunjski, 2012).

Specifičnost projekta očituje se i u činjenici da je potpuno usmjeren na interese učenika te da tijekom njegova trajanja imaju najveću razinu slobode i inicijative u odnosu na ostale oblike integriranog poučavanja. Preuzimanje visoke razine inicijative od strane učenika sa sobom donosi visok stupanj motivacije. Može se zaključiti da je projekt najviša razina integriranog poučavanja te najslobodniji oblik nastave. On omogućuje učenicima da spoznaju svijet koji ih okružuje svim osjetilima, potiče njihovu aktivnost te međusobnu suradnju, iskustveno učenje te učenje za život.

6. VRSTE POVEZIVANJA

„Korelacija je povezivanje po nekoj srodnosti, radi neke svrhe, pri čemu ne dolazi do bitnih promjena povezanih jedinica“ (Težak, 1996:112).

Salopek (2012) razlikuje tematsku i strukturalnu korelaciju. Kod tematske korelacije odabire se tema te se uspoređuje ono što se prikazuje (npr. zima u pjesmi, zima na slici, skladba *Zima*). Tematsko povezivanje u nastavi ostvaruje se u sustavu tematskih cjelina, koji se temelje na pedagoško-psihološkim kriterijima, odnosno prilagođeni su doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika. Također se uspostavlja tematsko povezivanje sa sadržajima iz drugih područja, tj. predmeta. Primjer tematskih krugova uspostavljenih u vertikalnom slijedu su *dom i vrtić, zavičaj, domovina i svijet* (Rosandić, 1986). Kod strukturalne korelacije odabire se ključna riječ, tj. pojam. Tako pjesma može poslužiti prigodom usvajanja samoglasnika i uočavanja njihove zvučnosti, uočava se njihova visina zvuka i vokalna uloga, a potom se predočavaju kroz boje i oblike. Takvo povezivanje omogućava ne samo znanje, već i spoznaje (Salopek, 2012). Obrazovni sadržaj zahtijeva raznolik pristup, tijekom kojeg će učenik razvijati sposobnosti zapažanja, otkrivanja te logičkog zaključivanja (Lazzarich, 2017).

Povezivanje valja predvidjeti nastavnim planom i programom, a pritom treba smisleno povezivati nastavne sadržaje (Salopek, 2012).

Načelo povezivanja u nastavnom procesu ostvaruje se na dva načina (Šimunović, 2006):

- unutarpredmetno povezivanje
- međupredmetno povezivanje

Oba povezivanja mogu se provoditi na dvjema razinama (Šimunović, 2006):

- horizontalnim povezivanjem
- vertikalnim povezivanjem

Horizontalna korelacija povezivanje je nastavnog sadržaja unutar jednog predmeta ili među predmetima koje se provodi u istom razredu, tj. s učenicima iste

dobi. Vertikalna korelacija je povezivanje nastavnog sadržaja unutar jednog predmeta ili među predmetima koje se provodi među razredima, tj. s učenicima različite dobi (Šimunović, 2006).

Trenutno važeći Nastavni plan i program za osnovnu školu predlaže unutarpredmetno i međupredmetno povezivanje sadržaja na horizontalnoj i vertikalnoj razini. Također, potiče redovitu i trajnu suradnju te komunikaciju nastavnika koja predviđa rasprave o povezanosti odgojno-obrazovnih sadržaja s ostalim odgojno-obrazovnim područjima i/ili predmetima. U Nastavnom planu i programu naglašava se važnost primjene izvanučioničke nastave kao jedne od mogućnosti interdisciplinarnoga povezivanja sadržaja različitih nastavnih predmeta. Njezin cilj jest brže i efikasnije učenje te međusobna suradnja učitelja kojom se ostvaruje međupredmetna korelacija sličnih nastavnih sadržaja. Pored izvanučioničke nastave, navodi se i projektna nastava tijekom koje se učenici angažiraju u različitim tematskim projektima koji mogu trajati jedan školski sat, ali i cijelu školsku godinu. Takva nastava treba barem u jednom segmentu biti povezana s planom i programom, a potom se ostali korelirajući predmeti nadovezuju svojim sadržajem (Šulentić Begić i Begić, 2013).

6.1. Unutarpredmetno povezivanje

Unutarpredmetna korelacija povezivanja je sadržaja unutar jednog nastavnog predmeta (Šimunović, 2012). Takva korelacija najniži je stupanj povezivanja nastavnih sadržaja stoga ju je najjednostavnije provoditi. Preporuka je koristiti ju na dnevnoj osnovi, tj. trebala bi biti školska svakodnevica (Vrkić Dimić i Vidić, 2015).

Razgranatost predmetnih područja u nastavi Hrvatskoga jezika otvara mnogobrojne mogućnosti njihovog svrhovita povezivanja, stoga je poželjno često provoditi korelacijski pristup. Štoviše, on je neophodan kako bi učenici usustavili znanje te izgradili kvalitetne i potpune temelje za daljnje obrazovanje (Bjedov i Kalauz, 2011). Sadržaji i zadaće unutar Hrvatskoga jezika se međusobno upotpunjuju, stoga se nameće načelo unutarpredmetnog povezivanja (Nacionalni plan i program,

2006). Korelacija u nastavi Hrvatskoga jezika osigurava cjelovit pristup nastavnom sadržaju različitih područja, njegovo međusobno povezivanje a shodno tome i razumijevanje te primjenu (Bjedov i Kalauz, 2011).

Neke od mogućnosti povezivanja između nastavnih područja jesu: jezik-jezično izražavanje-književnost, književnost-film-jezik, medijska kultura-književnost-jezično izražavanje i dr. (Težak, 1996, prema Krumes Šimunović i Blekić, 2013). Književni tekst treba povezivati s odgovarajućim sadržajima iz jezika, izražavanja i medija, ali i ostalih predmeta ukoliko pomažu tumačenju teksta (Bežen, 2008). Vježbe izražavanja trebaju imati oslonac u gramatici i književnosti, na analizi književnih tekstova ili učeničkih sastavaka može se stjecati i usavršavati gramatičko znanje, a funkciju riječi treba otkrivati i putem filmskih i kazališnih djela (Težak, 1996). Povezivanjem sadržaja unutar predmeta ujednačuje se sustav - tako na primjer vježbe izražavanja imaju oslonac u književnosti i gramatici, gramatika se može usvajati tijekom analize književnih tekstova ili učeničkih radova, itd. Važno je da se usvajanje jezičnih zakonitosti ne pretvori u puko formalističko provjeravanje znanja učenika (Lazzarich, 2017).

Unutarpredmetno povezivanje u Hrvatskom jeziku može se odvijati na razini predmetnog područja (na primjer, jezik i književnost, književnost i film, književnost i usmeno izražavanje, i dr.), te na razini programskih cjelina (fonetika i morfologija, morfologija i sintaksa, i dr.) (Težak, 1996).

Svaki učitelj mora biti svjestan važnosti unutarpredmetnog povezivanja. Trebao bi povezivati školske sadržaje sa životnim situacijama učenika, poticati kod njih životnu uporabu znanja te stjecanje novoga te kao cilj nastavnog procesa imati formiranje učenika u cjelovitu osobu (Šimunović, 2006).

6.2. Međupredmetno povezivanje

Međupredmetna korelacija je povezivanje sadržaja različitih predmetnih područja (Šimunović, 2006). Takvo povezivanje pridonosi ekonomičnosti i dinamičnosti nastave funkcionalno integrira sadržaje iz različitih predmeta (Vrkić

Dimić i Vidić, 2015). Jedna od najvažnijih osobina korelativnosti je strukturalnost. Do nje dolazi kada u naizgled nepovezanim pojavama, temama i sl. pronađemo nešto što ih povezuje. Struktura drži na okupu i gradi oblik pojave, kao nekakvo unutrašnje načelo. Gledajući tu strukturu, vidljivo je da cjelinu ne sačinjava jedinka za sebe, već cjelinu čine njezini odnosi s ostalim jedinkama (Huzjak, 2001).

„Zajednički nazivnik“ koji povezuje predmete naziva se prijenos (pojmovi, podataka, zakonitosti, stajališta itd). Ukoliko se znanje usvaja nepovezano, ne dolazi do njegova pounutrivanja stoga se ono lakše zaboravlja. Iz spomenutog proizlazi nužnost stvaranja prijenosa znanja – tj. prijenosa usvojenog znanja iz jednog predmetnog područja u drugo. Taj prijenos može biti vertikalni ili horizontalni. Vertikalni prijenos podrazumijeva prijenos obrazovnog učinka unutar jednog predmeta, a horizontalni prijenos između različitih predmeta (Huzjak, 2012). Funkcionalno povezivanje sadržaja tijekom nastavnog procesa pridonosi njegovoj ekonomičnosti i racionalizaciji (Poljak, 1991, prema Šimunović, 2006). Takav način podučavanja kod učenika rasterećuje proces učenja te im pruža cjelovito obrazovanje. Može se izvoditi na dvjema razinama, a to su prethodno spomenuto povezivanje među istim godištimama te među različitim godištimama.

Međupredmetno povezivanje također može biti sadržajno ili metodičko (Šimunović, 2006).

6.2.1. Sadržajno međupredmetno povezivanje

O sadržajnom metodičkom povezivanju je riječ kada neki nastavni sadržaj obrađuju dva ili više školska predmeta. Tada je potrebno uspostaviti suodnos između tih sadržaja na način da ih se korelira. Povezivanje je bitno naglasiti učenicima, kako bi samostalno povezali sadržaj tih predmeta u logičku i smislenu cjelinu i tako usustavili učenje te si ga u konačnici učinili lakšim.

Jedan od najčešćih načina međupredmetnog povezivanja u školama jesu dani integrirane nastave. Organiziraju se u tijekom školske godine, a cilj im je usustaviti sliku o nekoj temi koja se obrađuje s različitih aspekata. Najčešće je riječ o

uključivanju humanističkih, društvenih, prirodoslovnih i tehničkih znanosti. Svaka od njih ima nešto za ponuditi o odabranoj temi (Šimunović, 2006). Jedan od primjera može biti Dan planeta Zemlje⁴. Učenici u sklopu integriranog dana mogu imati aktivnosti iz različitih predmeta – na satu Hrvatskoga jezika će čitati priče o Zemlji i načinima na koji se treba brinuti o njoj, na satu Likovne kulture izrađivat će plakat na kojem će prikazati naučeno, na satu Prirode i društva razgovarat će o planetu i naučiti nešto novo o njoj, a na satu Tjelesne i zdravstvene kulture uputit će se u školski vrt te ga urediti i brinuti se o njemu).

6.2.2. Metodičko međupredmetno povezivanje

Metodičko međupredmetno povezivanje podrazumijeva upotrebu nastavnih metoda i metoda rada koje su karakteristične za neki školski predmet. U nastavi Hrvatskoga jezika koristi se metoda interpretacije književnoumjetničkog teksta. Temeljni sadržaj u tom nastavnom procesu je književno djelo, a temeljna nastavna metoda rada je interpretacija djela. (Šimunović, 2006). „Interpretativnim čitanjem djelo se dovodi u žarište učenikova duhovnog svijeta, izaziva doživljaj koji se iskazuje riječima, koji se verificira analitičkim postupkom na tekstu, tj. osmišljava, produbljuje i proširuje“ (Rosandić, 1986:204).

U nastavi vjeronauka vrlo je česta interpretacija biblijskih te književnoumjetničkih tekstova. Prilikom obrade takve nastavne jedinice dolazi do izražaja interpretativno-analitički sustav. Taj sustav se sastoji od faza koje pridonose kvalitetnijoj komunikaciji učenika s tekstem te ostvarenju predviđenih obrazovnih postignuća karakterističnih za interpretativno-analitički sustav. Faze koje on sadrži su:

- najava teksta koja locira tekst, donosi bitne riječi za što bolje ostvarenje prvog susreta s tekstem
- prvi susret s tekstem koji se ostvaruje na različite načine ovisno o naravi teksta, cilju susreta i dobi učenika
- izražavanje prvih dojmova nastalih kod učenika u njihovu prvom susretu s tekstem

⁴ Obilježava se 22. travnja

- interpretacija u užem smislu prilikom čega se ostvaruje dublji doživljaj teksta kod učenika te spoznajni uviđaj u tekst (Šimunović, 2006:339-340).

6.2.3. Međupredmetno povezivanje Hrvatskoga jezika s ostalim predmetima iz umjetničkog područja

Ishodi i zadaće Hrvatskoga jezika smisljeno se povezuju s ostalim nastavnim predmetima prema načelu međupredmetnog povezivanja. To se najprije očituje u jezično-umjetničkom području – ono podrazumijeva međusobnu korelaciju Hrvatskoga jezika, Likovne kulture te Glazbene kulture. Svrha takvog povezivanja je razvoj stvaralačkih te izražajnih sposobnosti učenika. Svi umjetnički izrazi u povezivanju sadržaja imaju jednaku važnost, no riječ je ipak temelj kojeg dopunjuju glazba ili slika (Lazzarich, 2017).

Osim jezične komunikacije, učenikovo izražavanje treba poticati i kroz glazbeno te likovno stvaralaštvo. Shodno tome, u Hrvatskom jeziku u prvom je planu povezivanje književnosti s drugim umjetnostima poput glazbe, likovne kulture, filma, itd. Svrha takve korelacije je razvijati kod učenika emocionalni te estetski senzibilitet (Musa, Šušić, Tokić, 2015, prema Lazzarich, 2017).

Povezivanje nastave književnosti, likovne te glazbene kulture može se ostvariti na sljedeće načine (Rosandić, 1986:186-187):

- književno djelo uspoređeno s djelima iz likovne i glazbene kulture sa zajedničkom temom
- odnos pojedinih književnih vrsta i rodova prema djelima likovne i glazbene umjetnosti
- obrada književnih likova i njihova povezanost s likovnom i glazbenom umjetnošću
- obrada piščeve biografije – utjecaj likovne i glazbene umjetnosti u stvaralaštvu pojedinog pisca
- obrada umjetničke epohe – veze i odnosi umjetnosti u jednoj epohi (renesansa, romantizam, ...)

-književne škole i struje (parnasovci, simbolisti, impresionisti) prema likovnoj i glazbenoj umjetnosti

Nije rijetkost da se u čitankama, posebice za najmlađe učenike, uz književni tekst pojavljuje likovni ostvaraj tematski povezan s njime. Isto tako, neke od pjesama koje se redovito javljaju u čitankama uglazbljene su, što najčešće bude naglašeno u udžbeniku te se kao prijedlog javlja slušanje uglazbljenog teksta te iste pjesme.

Svrha ovog načina povezivanja je da se učenici estetski razvijaju, da uočavaju raznovrsne mogućnosti umjetničkih ostvaraja te da imaju širi pogled na umjetničke predodžbe životnih pojava. Sva umjetnička područja imaju iste zadaće – razviti ljubav i interes za umjetnost, izgraditi ukus i razviti kriterije prosuđivanja umjetničkih djela, formirati takav pogled na svijet u kojem su u središtu humanistička i stvaralačka komponenta, stvoriti kulturne posjetioce izložbi, muzeja, kazališta, i sl. te interes za čitanje književnih djela (Rosandić, 1986). Najmlađi učenici rado prihvaćaju model povezivanja različitih umjetničkih područja i korelaciju različitih aktivnosti koje se temelje na sličnim načinima izražavanja jer potiču slobodu izražavanja. Kod učenika je bitno poticati i razvijati stvaralačko izražavanje te razvijati naviku izražavanja koje se temelji na međusobnim umjetničkim prožimanjima (Lazzarich, 2017).

6.3. Povezanost Hrvatskoga jezika s ostalim odgojno-obrazovnim područjima i međupredmetnim temama

Hrvatski jezik izravno je povezan sa svim ostalim područjima, predmetima i međupredmetnim temama kurikula jer je on nastavni jezik poučavanja i učenja u osnovnim i srednjim školama. On je, kao što je već navedeno u radu, dio jezično-komunikacijskog područja te je ovladavanje njime kao materinjim jezikom nužna osnova za kvalitetno razumijevanje, učenje i usvajanje znanja i vještina u ostalim područjima. Veza s matematičkim područjem ostvaruje se učenjem jezika te ovladavanjem jezičnim zakonitostima i razvijanjem kompetencija. Poveznica s društveno-humanističkim i umjetničkim područjem vidljiva je kroz izražavanje osjećaja, vrijednosti i stavova, te umjetničkim oblikovanjem ideja i svjetonazora.

Učenici razvijaju prihvaćanje drugih i drugačijih, izgrađuju međusobne odnose, vrednuju i čuvaju nasljeđe (književno, ali i povijesno te kulturno) i nacionalni identitet. Spremni su za suradničko učenje, prihvaćaju odgovornost i kritički procjenjuju društvene i vlastite vrijednosti što je poveznica s međupredmetnom temom *Socijalni i osobni razvoj*. Naučiti odabrati i koristiti strategiju učenja, tražiti informacije iz različitih izvora, razviti pozitivan stav i sposobnost rješavanja problema te donositi odluke sposobnosti su koje se odnose na međupredmetnu temu *Učiti kako učiti*, a koje se također ostvaruju kroz nastavu Hrvatskoga jezika. Poveznica s međupredmetnom temom *Građanski odgoj i obrazovanje* očituje se u razvoju odgovornosti učenika, njegovog društvenog i vlastitog identiteta, tolerancije i uvažavanju tuđeg mišljenja. Njegova samostalnost, samopouzdanje te inicijativnost poveznica su s međupredmetnom temom *Poduzetništvo*. Poveznica s međupredmetnom temom *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije* očituje se u uporabi informacijske pismenosti tijekom traženja informacija, kritičkog vrednovanja te samostalnosti u učenju (Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik, 2016).

7. PRIMJERI MEĐUPREDMETNOGA POVEZIVANJA S NASTAVNIM PREDMETOM HRVATSKI JEZIK

U prethodnom dijelu rada navedeni su opći primjeri povezivanja nastavnog predmeta Hrvatski jezik s ostalim predmetnim područjima. Najčešća korelacija u nastavi Hrvatskoga jezika jest s umjetničkim područjima – Likovnom te Glazbenom kulturom gdje učenici najčešće svoje dojmove iskazuju slikanjem ili pjevanjem, no to ne isključuje mogućnosti povezivanja s drugim nastavnim predmetima poput Matematike, Prirode i društva, Vjeronauka te Tjelesne i zdravstvene kulture.

U nastavku rada prikazat ćemo neke od mogućnosti korelacije Hrvatskoga jezika s ostalim predmetima kroz konkretne primjere.

7.1. Povezivanje Hrvatskoga jezika i Likovne kulture

Različitim postupcima i tehnikama izražavanja u pisanim, glazbenim i likovnim aktivnostima učenici razvijaju svoje sposobnosti stvaralačkog izražavanja. Najčešće je riječ o poticanju učenika na likovni izraz nakon interpretacije književnoumjetničkog predloška. Osim povezivanja *književnosti*, područje *jezičnoga izražavanja* također se može uspješno korelirati s Likovnom kulturom. Lazzarich (2017) kao jednu od mogućnosti takvog povezivanja navodi aktivnost *Smiješne slike*⁵ s obzirom da učenici iznimno vole igre, pa tako i one jezičnog karaktera.

U povezivanju književnosti i likovne umjetnosti razlikuju se sljedeće korelacije (Diklić, 1989):

1. Na razini teme (utemeljene su na doživljaju, impresiji, iskustvu i spoznajama) - doživljaji i spoznaje (na primjer, usporedba pjesme *Visoka žuta žita* Dragutina Tadijanovića i slike *Žito* Milana Konjovića)

⁵ Lazzarich (2017) u svojoj knjizi opisuje igru na sljedeći način: Unaprijed treba pripremiti materijal za provedbu aktivnosti, raznovrsne izrezane dijelove fotografija iz časopisa ili novina. Učenici u skupinama od izrezanih dijelova sastavljaju novu sliku ili kadar na odgovarajuću podlogu. Nakon što su svi završili svoj kadar, zajednički pokušavaju spojiti kadrove u logičku cjelinu snimajući ih kamerom ili mobitelom. Igru se također može organizirati na način da učenici unaprijed zamisle kraću priču te izrade nekoliko kadrova.

2. Na razini strukture, odnosno sastavnica strukture umjetničkih djela (na primjer, ritam kao izražajni element umjetničkog djela u likovnoj umjetnosti nosi određeni red odnosa boja i linija, dok se ritam u pjesmi postiže stilskim figurama, stankama, itd.)
3. Na razini proučavanja umjetničkih djela sa stilskog, odnosno povijesno-stilskog gledišta (na primjer, impresionizam u književnosti i slikarstvu, konkretno na predlošku pjesme *Pejzaž I* i *Pejzaž II* Vladimira Vidrića i slike *Impresija* Clauda Monneta)

Kad je riječ o učenicima razredne nastave, povezivanje je moguće ostvariti na prvim dvjema razinama. Postavlja se pitanje je li korelacija smisljena ukoliko se ilustriraju jedino riječi naslova, tj. tema neke priče ili poezije. Na taj način se gubi vrijednost umjetničkog ostvaraja jer bit poezije ili priče nije u njezinome značenju, već u stilu, oblikovanju, rimi, ritmu, i sl. Bit umjetnosti je da je njezin izražaj nadređen tematskom sadržaju, stoga joj treba na taj način i pristupati (Huzjak, 2010). Iz toga proizlazi da bi književno djelo trebalo inspirirati učenika te ga motivirati da se izrazi kroz različite oblike umjetnosti i na različite načine.

Načini upotrebe slika pri povezivanju *književnosti* i Likovne kulture su sljedeći (Howard, 1916):

- *Uporaba slika za motivaciju.* Pri interpretaciji književnih djela, posebice onih složenijih ili kompleksne tematike, može biti od pomoći ilustrirani prikaz djela. Ilustracija može privući učenika i zaintrigirati ga za čitanje. Kako književno djelo zahtijeva veću razinu apstrakcije, ilustracija mu može biti osnova za vlastitu vizualizaciju djela.
- *Najčvršće dojmove o literarnoj situaciji dobivamo vizualnim putem.* Istraživanja su dokazala kako su dojmovi stečeni vizualnim putem daleko snažniji od onih stečenih ostalim osjetilima. Iz toga se može zaključiti kako je svakako korisno verbalni doživljaj poduprijeti i pojačati vizualnim prikazom. Moglo bi se reći kako likovni prikaz 'oživljava' književnost.
- *Detaljne slike nadomješćuju ponekad nejasne književne opise.* Vizualnim prikazom moguće je učenicima pojasniti ono što je ostalo neshvaćeno prilikom interpretacije

književnog djela. Nadalje, neki učenici imaju slabiju sposobnost maštanja, stoga im vizualni prikaz može uvelike pomoći pri poticanju tog procesa. Ono što prilikom čitanja kod učenika ostane neshvaćeno, ilustracija može pojasniti.

- *Estetika slike povećava privlačnost književnog djela.* Estetika slike može uvelike pridonijeti privlačnosti književnog djela, tj. privući učenika čitanju.

Povezivanje sadržaja Likovne kulture s ostalim predmetima najčešće se izvodi na osnovi likovnog motiva, a ne na spoznavanju likovnih pojmova. Rezultat toga su slabi kognitivni, afektivni i psihomotorički rezultati poučavanja. Prijenos znanja nije ostvaren, već se nameće uvriježeno uvjerenje kako je u umjetnosti dovoljno samo „osjećati“, a ne i znati (Huzjak, 2016).

7.1.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Likovne kulture

Primjer 1:

Razred: 1.

Tip sata: obrada novog sadržaja

Tip korelacije: tematsko međupredmetno povezivanje

Trajanje: 90 minuta

Nastavne jedinice: Priča – *Moj grad s dvadeset i prvog kata*, Palma Katalinić (Hrvatski jezik); Boja - Tonovi boje (Likovna kultura)

Ključni pojmovi: priča (Hrvatski jezik); svjetlina boje, miješanje boja, mrlja, potez (Likovna kultura)

Obrazovna postignuća: ostvariti vezu (komunikaciju) s kratkim proznim djelima potaknutu pitanjima zatvorenoga i otvorenoga tipa; spoznati, doživjeti i iskazati doživljaj kratke priče stilski i sadržajno primjerene učeniku (Hrvatski jezik); vizualno razlikovati i rabiti tonove boja; miješanjem s bijelom i crnom dobiti svjetliju i tamniju boju (Likovna kultura)

Odgojna postignuća: razvijati ljubav prema vlastitome gradu, razvijati empatiju, poticati kreativnost

Funkcionalna postignuća: razvijati likovne sposobnosti, razvijati sposobnost čitanja, razvijati bogatstvo rječnika

Artikulacija sata:

Učitelj započinje sat kratkim razgovorom s učenicima o mjestu u kojem žive. Potaknut će ih se na promišljanje sljedećim pitanjima: *Kako se zove mjesto/grad u kojem živiš? U kojem se kraju nalazi? Koji dio mjesta/grada ti se najviše sviđa? Zašto? Kako zamišljaš svoj idealni grad/mjesto? Što se u njemu nalazi?*

U glavnom dijelu sata interpretirat će se priča Palme Katalinić *Moj grad s dvadeset i prvog kata*. Učitelj izražajno pročita tekst učenicima. Potom slijedi emocionalno-intelektualna stanika kako bi se kod učenika slegli prvi dojmovi. Ukoliko je potrebno, učitelj (ili učenik koji izražajno čita) može ponovno pročitati priču. Učenici su potom slobodni izraziti svoje dojmove o priči u razgovoru koji slijedi nakon stanke. Zatim se uz vodstvo učitelja interpretira priča te njezina tematika (*O čemu je riječ u priči?*) te povezanost s osobnim iskustvom učenika (*Kako zamišljate grad o kojem priča govori? Što vam se sviđa u tom gradu? Slični li na vaš? Po čemu se grad iz priče razlikuje od tvojega grada? Ispričaj*).

Učenici zatim pripremaju pribor za slikanje koji je učitelj prethodno najavio (tempere, kistovi, pribor za tempere, likovna mapa). Slijedi razgovor o bojama – učenici ponavljaju prethodno usvojeno znanje o tome koje su osnovne boje, a koje izvedene, način na koji se koriste tempere, koji se kistovi koriste za tempere i sl. Nakon toga uslijedit će razgovor o načinu miješanja boja te dobivanja novih – kako nastaju svjetliji, a kako tamniji tonovi boje. Učenici, potaknuti verbalnim izražajem interpretirane priče te prethodno usvojenim znanjima iz područja slikanja, slikaju svoj zamišljeni grad.

Na kraju sata slijedi međusobni prikaz i interpretacija radova učenika. Učenici mogu pojedinačno dolaziti ispred razreda te prezentirati svoj rad, a ostali ga mogu komentirati uz pomoć i navođenje učitelja.

Primjer 2:

Razred: 3.

Tip sata: obrada novog sadržaja

Tip korelacije: strukturalno međupredmetno povezivanje

Trajanje: 90 minuta

Nastavne jedinice: Ponavljanja u stihu, kitici i pjesmi; Ana Hladki – *Na željezničkoj postaji* (Hrvatski jezik); Ploha – ritam i niz likova (Likovna kultura)

Ključni pojmovi: ritam, srok/rima (Hrvatski jezik); ritam likova, lik u pokretu (Likovna kultura)

Obrazovna postignuća: zamijetiti ponavljanja u stihu, kitici i pjesmi radi isticanja i naglašavanja neke ideje ili zvučnoga doživljaja pjesme; slušno i vidno zamjećivanje sroka (Hrvatski jezik); uočiti i izraziti lik u pokretu, plohu u prostoru (Likovna kultura)

Odgojna postignuća: poticati ljubav prema pisanoj riječi, razvijati interes za likovni izražaj

Funkcionalna postignuća: razvijati sposobnost uočavanja ritma, usavršavati likovne tehnike, poticati kreativnost

Artikulacija sata:

U uvodnom dijelu sata učitelj učenicima postavlja pitanja kojim ih potiče na promišljanje o temi – *Volite li putovati? Jeste li putovali? Gdje? Kojim prijevoznim sredstvom ste putovali?* I sl.

Kao predložak na kojem će učenici osvijestiti ritam u pjesmi i načine na koji se on postiže koristit će se pjesma Ane Hladki *Na željezničkoj postaji*. Nakon najave pjesme, učitelj je interpretativno čita. Potom slijedi emocionalno-intelektualna stanka kako bi se učenicima slegli dojmovi. Slijedi izražavanje doživljaja od nekoliko učenika

koji ih žele podijeliti s ostalima, objašnjavanje nepoznatih izraza ukoliko ih ima te interpretacija pjesme uz pitanja: *Kojoj književnoj vrsti pripada ovaj tekst? Što je tema pjesme? Koliko pjesma ima kitica? Koliko stihova imaju kitice? Koje doba dana opisuje pjesnikinja? Koji se stihovi ponavljaju? Ima li u pjesmi riječi koje se rimuju?* Uz pitanja koja učitelj postavlja učenicima stvara plan ploče: *Što smo čitali? Koja je to književna vrsta? Koja je tema pjesme? Koliko ima kitica?*

Učenici potom pripremaju prethodno najavljeni pribor za izradu likovnih radova – kolaž papir, škare, ljepljivo i ostali potrebni pribor. Učitelj najavljuje zadatak na temu ritma – od kolaž papira izrezivat će se različiti geometrijski oblici te će se slagati i lijepiti na papir na način da tvore ritmičku strukturu. Naglašava kako je ritam u likovnoj kulturi ponavljanje ili izmjena likovnih elemenata. Ponavljaju se geometrijski oblici s kojima su se učenici upoznali do sada.

Učenici svoje radove po završetku stavljaju na ploču kako bi bili vidljivi ostatku razreda. Uz naputke učitelja zajedno se komentiraju radovi – *koji su bili uspješni? Jesu li svi ispunili zadatak?*

7.2. Povezivanje Hrvatskoga jezika i Glazbene kulture

Školski, tj. nastavni predmeti znanstvene su ili umjetničke discipline prilagođene procesu školske nastave i učenicima. Glazbena kultura, kao umjetnička disciplina, u školskom sustavu pripada umjetničkom području. Glazba se tijekom osnovne škole spoznaje kroz predmet pod nazivom *Glazbena kultura*, a u srednjoškolskoj nastavi, tj. gimnaziji, kroz predmet *Glazbena umjetnost*.

Nastava književnosti može se povezivati s nastavom glazbe na način da se paralelno usporede obilježja jedne i druge umjetnosti istog razdoblja, tj. pravca. (Šulentić Begić i Begić, 2013). Didaktičke smjernice gimnazijskoga programa preporučuju usporedbu glazbenih obilježja određenog razdoblja sa zbivanjima istog u likovnoj umjetnosti i književnosti (Nastavni programi glazbene umjetnosti, 1994, prema Šulentić Begić i Begić, 2013). Govoreći o osnovnoj školi, Eksperimentalni nastavni plan i program (2005) navodi kako je glazba autonomna umjetnost i da kao

takva nema mogućnost povezivanja koje bi doprinio razumijevanju ili doživljaju glazbe i obrnuto. Kao jedine mogućnosti korelacije navode se Geografija te Hrvatski jezik (na primjer, narodna književnost vezana uz folklorne teme). Kad je riječ o najmlađim učenicima, povezivanje teksta neke pjesme s izvanglazbenim događajem ili pojavom može imati motivacijski efekt, no za glazbu kao takvu je najčešće irelevantan (Rojko, 2005).

Neke od mogućnosti povezivanja glazbe s Hrvatskim jezikom jesu: pljeskanje u ritmu na slogove u riječima, recitiranje (uglazbljivanje) pravopisnih pravila uz rimovanje, pjevanje pjesme koju su učenici prethodno naučili pravilno i izražajno čitati, usvajanje vokabulara kroz razgovor o nepoznatim riječima u pjesmi koju su naučili pjevati, određivanje tematike pjesme ili nagađanje što će se zbiti u sljedećoj strofi, pjevanje pjesme koju su prethodno zapisali, i sl. ⁶

7.2.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Glazbene kulture

Primjer 1:

Razred: 3.

Tip sata: obrada novog sadržaja

Tip korelacije: tematsko međupredmetno povezivanje

Trajanje: 90 minuta

Nastavne jedinice: Stvaralačko pisanje - oblikovanje kraćega sastavka uz poticaj – *Proljeće u zavičaju* (Hrvatski jezik); Pjevanje pjesme *Proljeće u srcu*, Marija Matanović (Glazbena kultura)

Ključni pojmovi: uvod, glavni dio, zaključak u sastavku (Hrvatski jezik); dječja pjesma, proljeće (Glazbena kultura)

⁶ Pribavljeno 7.7.2019. s <https://www.songsforteaching.com/lazar/interactivestrategies.htm>

Obrazovna postignuća: oblikovati i pisati sastavak uz poticaj (Hrvatski jezik); usvojiti ritam, melodiju i tekst pjesme *Proljeće u srcu* (Glazbena kultura)

Odgojna postignuća: razvijati pisanu kulturu i bogatiti rječnik, poticati ljubav i interes za glazbu i glazbeno izražavanje, razvijati glazbeni ukus

Funkcionalna postignuća: razvijati sposobnost samostalnog izražavanja i pisanja priče; razvijati opseg glasa, razvijati osjećaj za ritam i intonaciju

Artikulacija sata:

U uvodnom dijelu sata Glazbene kulture učitelj s učenicima odigra igru asocijacije u kojoj je rješenje *PROLJEĆE*, pripremljenu u PowerPoint prezentaciji. Potom im najavi kako će danas naučiti novu pjesmu pod naslovom *Proljeće u srcu* autorice Marije Matanović.

Učitelj uz instrumentalnu pratnju demonstrira pjesmu. S učenicima potom pročita tekst pjesme analizirajući ga te objašnjava nepoznate riječi ukoliko ih ima. Učenici usvajaju pjesmu pjevajući za učiteljem jedan po jedan stih – *igrom jeke*. Zatim je otpjevaju cijelu nekoliko puta kako bi je dobro usvojili i zapamtili. U završnom dijelu sata Glazbene kulture učenici slušaju skladbu *Završna koračnica* Camile Sains Saensa te određuju njezin tempo, ritam i izvođače.

Kako bi na početku sata Hrvatskoga jezika učenike potaknuo na promišljanje o nadolazećem godišnjem dobu – proljeću, učitelj im pročita kraću metodičku priču na tu tematiku. Slijedi razgovor o obilježjima proljeća koja su učenici prethodno usvojili na satu Prirode i društva, a što će im biti od značaja prilikom pisanja sastavka. Učitelj najavljuje pisanje kraćeg sastavka na temu *Proljeće u zavičaju*, a pritom s učenicima razgovara o karakteristikama sastavka – njegovoj formi (uvod, glavni dio i zaključak), načinu pisanja, te im daje smjernice o pisanju. Za pisanje sastavka predviđeno je 40 minuta.

Ukoliko stignu, nekoliko učenika može pročitati svoje sastavke ostalim učenicima, a oni ih mogu komentirati uz poticaj i pitanja učitelja.

Primjer 2:

Razred: 4.

Tip sata: obrada novog sadržaja

Tip korelacije: tematsko međupredmetno povezivanje

Trajanje: 90 minuta

Nastavne jedinice: Rasprava (Hrvatski jezik); Obradba pjesme *Kad se male ruke slože* (Glazbena kultura)

Ključni pojmovi: raspravljanje, rasprava (Hrvatski jezik); dječja pjesma, prijateljstvo (Glazbena kultura)

Obrazovna postignuća: sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila, pridržavati se teme izražavajući svoje osjećaje i raspoloženje (Hrvatski jezik); Usvojiti ritam, melodiju i tekst pjesme *Kad se male ruke slože* (Glazbena kultura)

Odgojna postignuća: razvijati samopouzdanje prilikom iznošenja vlastitog stava, poštivati tuđe mišljenje, poticati ljubav i interes za glazbu

Funkcionalna postignuća: razvijati sposobnost usmenog izražavanja, razvijati opseg glasa, razvijati osjećaj za ritam i intonaciju

Artikulacija sata:

S obzirom da su učenici na jednom od prethodnih Sati razrednog odjela razgovarali o pravima djeteta te naučili o pravima ljudi i životu u zajednici, u uvodnom dijelu sata učitelj im postavlja pitanja kako bi se prisjetili naučenog – *Koja su to prava djeteta? Gdje bi zatražio pomoć da su ti povrijeđena prava? Jesu li prava i dužnosti isto? U čemu je razlika? (...)* Učenicima u prisjećanju može pomoći plakat koji su izradili na Satu razrednog odjela, a na kojem se nalaze prava djeteta s ilustracijama. Učitelj na ploču zapisuje rečenicu: *DJECA TREBAJU IMATI JEDNAKA PRAVA KAO I ODRASLI*. Učenici trebaju razmisliti o toj izjavi te se odlučiti slažu li se s njom ili se ne slažu, a zatim na papir napisati zašto su ZA ili PROTIV. Prema stajalištima učenici se dijele u dvije skupine. Učitelj najavi kako će se danas održati rasprava na zadanu temu.

Učenici se unutar skupine dogovaraju i međusobno iznose objašnjenja svog stajališta, a potom odabiru glasnogovornika koji će predstavljati svoju ekipu iznoseći mišljenje u zadanom vremenu prema dogovoru. Učenici druge skupine mogu postavljati pitanja kako bi 'poljuljali' stajališta skupine koja ih je iznijela. Nakon rasprave, učenici zaključuju kako je u raspravi iznosimo vlastita mišljenja no poštujemo tuđa. Važno je i razvijati sposobnost slušanja govornika i čekati red na vlastito iznošenje stava. Učenici u bilježnicu zapisuju obilježja rasprave koja su danas naučili:

- *iznosi se vlastito mišljenje*
- *poštuje se tuđe mišljenje*
- *bitno je pozorno slušati govornika*
- *poštuje se dogovoreno vrijeme*

Na satu Glazbene kulture učenici će naučiti pjesmu *Kad se male ruke slože*. Učitelj je demonstrira uz instrumentalnu pratnju. Zatim učenicima čita tekst pjesme te objašnjava nepoznate riječi ukoliko ih ima. Učenici *igrom jeke* usvajaju tekst i melodiju. Potom nekoliko puta otpjevaju pjesmu u cijelosti kako bi je bolje zapamtili. U završnom dijelu sata slušaju i analiziraju skladbu *Mala noćna muzika* W. A. Mozarta.

7.3. Povezivanje Hrvatskoga jezika i Tjelesne i zdravstvene kulture

Specifičnost nastave Tjelesne i zdravstvene kulture očituje se u sveobuhvatnosti utjecaja koje ima na učenika u svim područjima antropološkog statusa: funkcionalnom, motoričkom, psihološkom, morfološkom, kognitivnom te sociološkom. Unutar ovog predmeta učenik se često susreće s potrebom za rješavanjem složenih motoričkih problema te za motoričkom kreativnošću. Štoviše, te se aktivnosti odvijaju u natjecateljskim i situacijskim uvjetima. Tjelesna aktivnost pridonosi ne samo razvoju tjelesnih, već ima utjecaj i na mentalna obilježja učenika poput formiranja pozitivnih karakternih osobina (ustrajnost, dosljednost, adaptacija na novonastale situacije), snalaženja u promjenjivim prostorno-vremenskim uvjetima te

pospješivanja mentalnih funkcija. Nastava Tjelesne i zdravstvene kulture zadovoljava potrebu učenika za kretanjem, što je ujedno razlog vrlo visoke motivacije za ovaj predmet kod njih (Rogulj i sur., 2011).

Motivaciju za aktivnostima kretanja učitelj treba iskoristiti kad primijeti da interes i pažnja učenika opadaju tijekom nastave, to jest da je učenicima potreban odmor. Tijekom bilo kojeg nastavnog predmeta i u bilo kojem vremenu može napraviti mikropauzu, odnosno kratku stanku od najviše pet minuta koju je poželjno kombinirati s nekom kraćom tjelesnom aktivnošću kako bi učenici bili odmorniji i mogli se ponovno fokusirati na nastavu.

Kad je riječ o mogućnosti povezivanja nastave Hrvatskoga jezika i Tjelesne i zdravstvene kulture, sadržaj jezika može podrazumijevati učenje kraćeg teksta ili pjesme napamet, izvođenje uloge u igrokazu ili recitiranje pjesme, dok sadržaj Tjelesne i zdravstvene kulture zahtijeva od učenika da recitiraju pjesmu prigodom čega će izvoditi određene ritmičke pokrete uz imitaciju i dramatizaciju (Rodić, 2014).

7.3.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Tjelesne i zdravstvene kulture

Primjer 1:

Razred: 1.

Tip sata: obrada novog sadržaja; ponavljanje

Tip korelacije: strukturalno međupredmetno povezivanje

Trajanje: 45 minuta

Nastavne jedinice: Stvaranje nizova riječi (Hrvatski jezik); Bacanje lakših lopti uvis na različite načine i hvatanje (Tjelesna i zdravstvena kultura)

Ključni pojmovi: niz riječi (Hrvatski jezik); bacanja i hvatanja (Tjelesna i zdravstvena kultura)

Obrazovna postignuća: pridružiti nekoj riječi druge riječi na temelju zadanoga poticaja (riječi kojima imenujemo odjeću, kojima naglašavamo kakva je odjeća, riječi kojima

možemo reći da sunce jako grije itd.) (Hrvatski jezik); usavršiti biotičko-motorička znanja bacanja i hvatanja (Tjelesna i zdravstvena kultura)

Odgojna postignuća: razvijati samostalnost i inicijativu, poštivati pravila igre

Funkcionalna postignuća: bogatiti rječnik, poticati samostalno razmišljanje, utjecati na razvoj opće motorike s naglaskom na koordinaciju

Artikulacija sata:

Na početku sata Tjelesne i zdravstvene kulture učenici su postrojeni u vrstu te im učitelj najavljuje elementarnu igru *Lanac*. Dvoje učenika love ostale učenike, a ulovljeni učenik 'hvata' se u lanac s njima. Samo učenici na kraju lanca mogu loviti ostale. Igra se dok posljednji učenik nije uhvaćen.

Nakon elementarne igre, učenici prateći učitelja izvode opće pripremne vježbe zagrijavanja.

U glavnom dijelu sata, učenici se formiraju u krug. Učitelj pripremi loptu i daje upute: on će postaviti pitanja poput: *Koje boje može biti majica? Kakvo je vrijeme vani? Koje zvukove proizvode životinje?*, i slična pitanja na koja se može odgovarati nizovima pridjeva. Učenik koji prvi dobije loptu odgovara jednom riječju, te baci loptu drugom učeniku u krugu. On mora nastaviti niz dajući drugi primjer, to jest pridjev kojim će odgovoriti na pitanje. Učenik koji u zadanom vremenu ne bude dao svoj odgovor ili ponovi drugi, ispada iz kruga. Igra se može modificirati na način da učenici moraju ponoviti prethodne odgovore i dodati svoj. Učenici nakon završene igre igraju štafetnu igru koju im zada učitelj.

U završnom dijelu sata učenici ponovno formiraju krug te igraju igru pod nazivom *Struja*. Jedan od učenika desnom rukom stisne ruku učenika do sebe i na taj način 'pošalje struju', učenik koji ju je primio potom to napravi sljedećem i tako se šalje dalje sve dok ona ne dođe do onoga koji ju je prvi poslao. Igra je tada završena.

Primjer 2:

Razred: 4.

Tip sata: obrada novog sadržaja

Tip korelacije: tematsko međupredmetno povezivanje

Trajanje: 90 minuta

Nastavne jedinice: Književni jezik i zavičajni govor (Hrvatski jezik); Narodni ples po izboru iz zavičajnoga područja (Tjelesna i zdravstvena kultura)

Ključni pojmovi: književni jezik, zavičajni govor, narječje (Hrvatski jezik); ritmičke i plesne strukture (Tjelesna i zdravstvena kultura)

Obrazovna postignuća: razlikovati književni govor od zavičajnoga govora, odrediti svoj zavičajni govor u odnosu na jedno od tri narječja hrvatskoga jezika, usmeno i pisano komunicirati na svome zavičajnome govoru (Hrvatski jezik); izvesti narodni ples (Tjelesna i zdravstvena kultura)

Odgojna postignuća: poticati komunikaciju na zavičajnome govoru, poticati potrebu za kretanjem, razvijati disciplinu i samopouzdanje

Funkcionalna postignuća: razumjeti razliku između zavičajnoga i književnoga govora, utjecati na razvoj opće motorike s naglaskom na koordinaciji i ravnoteži

Artikulacija sata:

U uvodnom dijelu sata Hrvatskoga jezika učitelj na projektoru prikazuje video-zapise na kojima osobe pričaju različitim narječjima hrvatskoga jezika. Nakon kratke stanke, učenici odgovaraju na pitanja: *Jeste li razumjeli osobe u video-zapisima? Postoje li riječi koje su vam nepoznate? Kojim jezikom govore osobe u video-zapisima? Kojim jezikom govorite u obitelji? Poznajete li nekoga tko govori kao osobe u video-zapisima?* Učitelj najavi temu – književni jezik i zavičajni govor.

Učitelj interpretativno čita pjesmu *Tri nonice* Drage Gervaisa. Nakon emocionalno-intelektualne stanke te objave doživljaja učenika, uz pomoć rječnika ispod pjesme objašnjavaju se nepoznate riječi. Potom pročita pjesmu *Lastavice* Frana Galovića, te se interpretira na isti način kao prva pjesma. Posljednja pjesma koju učitelj čita je *Himna slobodi* Ivana Gundulića. Učenici nakon stanke izriču svoj doživljaj a potom se objašnjavaju nepoznati izrazi. Učitelj postavlja pitanje: *Koju ste pjesmu*

najlakše razumjeli? Zaključuje s učenicima kako ljudi iz različitih krajeva Hrvatske govore različitim narječjima: štokavskim, čakavskim te kajkavskim, nazvani tako prema upitnim riječima *što*, *ča* i *kaj*. Učitelj na karti Hrvatske pokazuje područja na kojima se govori pojedinim narječjem. Kako bi uvježbali stečeno znanje, učenici rješavaju radni listić.

Učitelj na početku sata Tjelesne i zdravstvene kulture zamoli učenike da se postroje u vrstu te im najavi igru *ledene kraljice* – jedan učenik je 'ledena kraljica' i ostale učenike 'zaleđuje' dodirom. Učenici moraju bježati od ledene kraljice, a zaleđenog učenika može spasiti drugi učenik na način da mu se provuče kroz noge. Učenici potom izvode opće pripremne vježbe zagrijavanja.

U glavnom A dijelu sata učenici će usvojiti osnovne pokrete plesa primorskoga kraja – *baluna*. Ples se izvodi na način da su parovi raspoređeni po kružnici, tako da je jedan plesač iz para na vanjskoj a drugi na unutarnjoj strani kruga. Kreću se suprotno od smjera kazaljke na satu, a jedan par ili nekoliko pojedinaca vrte se u smjeru kazaljke na satu okrećući se oko svoje osi. Glavni plesač udarcem noge o pod ili uzvikom 'opsasa' daje znak za promjenu plesne figure.⁷ Učenici će prije izvođenja plesa uz pomoć učitelja pogledati video-zapis izvođenja baluna. U drugom dijelu sata učenici će igrati košarku 3 na 3.

U završnom dijelu sata učenici će odigrati igru *gluhog telefona*, to jest formirat će krug sjedeći na podu, a potom će jedan od njih osmisliti riječ i šapatom je izreći učeniku do sebe. On će riječ koju je čuo na isti način prenijeti učeniku do sebe i tako dalje, sve dok riječ ne dođe do učenika koji ju je osmislio. On je potom kaže naglas.

7.4. Povezivanje Hrvatskoga jezika i Matematike

Nezainteresirani pristup učenika nastavi Matematike najčešće je posljedica saznanja kako im je ona jedino nužan alat kojeg moraju usvojiti, stoga je ona jedan od najzahtjevnijih predmeta kad je riječ o mogućnostima motivacije za učenje. Načini na

⁷ Pribavljeno 18.7. s <http://www.istrapedia.hr/hrv/153/balun-balon/istra-a-z/>

koje ju je moguće ostvariti jesu pokazati učenicima primjenu onoga što uče iz Matematike u svakodnevnim situacijama, te učenje Matematike povezati s učenjem ostalih predmeta. Istraživanjima je pokazano kako interdisciplinarni pristup povećava motivaciju za obradu matematičkih sadržaja, smanjuje razinu stresa prilikom učenja te ima pozitivan utjecaj na razinu usvojenosti znanja i vještina iz Matematike (Dražić i Jursić, 2013).

Govoreći o mogućnostima povezivanja Matematike s ostalim nastavnim područjima, treba istaknuti korelaciju s književnošću. Tekstovi koji se mogu upotrijebiti u nastavi Matematike dijele se u tri kategorije: tekstovi u kojima se matematika javlja kao dio cjeline, kratki tekstovi koji su u cijelosti matematičke tematike te opsežni tekstovi koji se u cijelosti bave matematikom. Osim takvih tekstova, mogu poslužiti i tekstovi koji nemaju matematičkih sadržaja ali se na njima mogu osmisliti učenicima zanimljivi zadatci (Beckmann, 2009).

Povezivanje matematike i hrvatskoga jezika postoji na više razina (Mutak, 2013: 182):

1. etimologija i matematika – nazivi pojmova, postupaka ili operacija (supstitucija, kolinearnost, diskriminanta, postotak, promil) – mnogi izrazi u matematici u korijenu riječi imaju uputu kako nešto napraviti
2. gramatika i matematika – pravila koja treba naučiti napamet (npr. sibilizacija: k, g, h ispred i mijenjaju se u c, z, s ; formula za kvadrat binoma)
3. čitanje s razumijevanjem

7.4.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Matematike

Primjer 1:

Razred: 1.

Tip sata: vježbanje i ponavljanje

Tip korelacije: tematsko međupredmetno povezivanje

Trajanje: 45 minuta

Nastavne jedinice: Čitanje (Hrvatski jezik); Brojevi od 1 do 5, Brojevi od 6 do 10 (Matematika)

Ključni pojmovi: tekst, čitanje (Hrvatski jezik); broj, brojenje, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 (Matematika)

Obrazovna postignuća: čitati i otkriti poruku u pročitanome tekstu, čitati glasno s točnom intonacijom izgovornih cjelina i rečenice, usavršavati vještinu čitanja (Hrvatski jezik); zapisivati i čitati brojeve od 1 do 10, razumjeti nastajanje niza brojeva do 10, brojiti od 1 do 10 i od 10 do 1 (Matematika)

Odgojna postignuća: razvijati zanimanje za izražajno čitanje, razvijati interes za matematiku, poticati samostalnost

Funkcionalna postignuća: izražajno čitati priču, razvijati sposobnost pravilnog čitanja i zapisivanja brojeva od 1 do 10, razvijati sposobnost povezivanja broja i brojevne riječi

Artikulacija sata:

Na početku sata učitelj podijeli učenike u grupe te svakoj od njih da nekoliko kartica s ilustracijama prema kojima će oni osmisлити priču te će je jedan od učenika iz svake grupe prepričati ostalim učenicima.

Učitelj najavi tekst Paje Kanižaja *3čava pjesma* te ga izražajno čita učenicima. Daje učenicima nekoliko sekundi nakon čitanja kako bi im se slegli dojmovi. Potom s njima razgovara o pjesmi: *Je li vam se svidjela pjesma? O čemu je riječ u njoj? Jeste li zamijetili ponavljanje nekih riječi/izraza u pjesmi? Koje se riječi/izrazi ponavljaju?* Potom učenicima podijeli isprintanu verziju pjesme kako bi uočili formu u kojoj je pisana – riječ je o pjesmi u kojoj je pjesnik na kreativan način u dijelove riječi uvrstio brojke umjesto slova (*te3jeb, 5lja*, itd.). Učenici izražajno čitaju pjesmu na način da jedan učenik pročita jedan stih, zatim sljedeći čita drugi stih, itd. Učenici uočavaju kako se u pjesmi umjesto dijelova riječi pojavljuju brojevi koje su do sada naučili – brojevi od 1 do 10. Kako bi uvježbavali sposobnost čitanja, učenici za domaću zadaću imaju zadatak nekoliko puta samostalno izražajno pročitati pjesmu.

Učitelj s učenicima odigra igru: baci loptu jednom od učenika te mu zadaje niz koji mora brojiti na glas, na primjer '2 do 6', '7 do 1', itd. Učenik koji je uspješno obavio zadatak dobacuje loptu drugom učeniku i proizvoljno mu zadaje niz koji mora brojiti. Ostatak sata učenici rješavaju radni listić s matematičkim zadacima.

Primjer 2:

Razred: 4.

Tip sata: obrada novog sadržaja; ponavljanje

Tip korelacije: tematsko međupredmetno povezivanje

Trajanje: 45 minuta

Nastavne jedinice: Eric Kästner, *Emil i detektivi* – lektira (Hrvatski jezik); Opseg trokuta, opseg i površina pravokutnika i kvadrata (Matematika)

Ključni pojmovi: dječji roman, obilježja romana (Hrvatski jezik); opseg trokuta, opseg kvadrata i pravokutnika, površina kvadrata i pravokutnika, mjerne jedinice za mjerenje površine (Matematika)

Obrazovna postignuća: razlikovati dječji roman od ostalih književnih vrsta, odrediti temu romana (Hrvatski jezik); razumjeti opseg trokuta kao zbroj duljina njegovih stranica, izračunati opseg trokuta, razumjeti i izračunati opseg kvadrata i pravokutnika, računati površinu kvadrata i pravokutnika, znati mjere za površinu (Matematika)

Odgojna postignuća: razvijati interes za čitanje i ljubav prema književnom djelu, poticati inicijativnost u radu, poticati interes za matematiku

Funkcionalna postignuća: razvijati sposobnosti zapažanja i zaključivanja, razvijati matematičke sposobnosti računanja

Artikulacija sata:

U uvodnom dijelu sata učenici igraju igru *glazbene stolice*. Stolice su postavljene u sredini učionice tako da ih je barem za jedan broj manje od učenika. Učitelj pusti zvučni zapis ulomka iz lektire, a učenici laganim tempom šeću razredom.

U trenutku kada učitelj nasumce pauzira zvučnu izvedbu, učenici moraju što prije sjesti na stolicu. Učenik koji ostane bez svog mjesta, ispada iz igre, a broj stolica se smanjuje za jedan. Igra se nastavlja dok posljednji učenik ne ostane sjediti na stolici.

Razgovarajući, učenici se prisjete početka romana o Emilu. Kada dođu do djela gdje se Emil nalazi u vlaku i ostane bez novaca, učitelj upali projektor s PowerPoint prezentacijom na kojoj se nalazi 'put' do kraja romana, no da bi se došlo do njega učenici će kao pravi detektivi morati riješiti nekoliko (matematičkih) zadataka. Na primjer, da bi otkrili izlaz kroz koji Emil može pobjeći čovjeku sa šeširo, moraju točno izračunati opseg ulaznih vrata (opseg pravokutnika). Kako bi otkrili u kojem se hotelu nalazi meta, trebaju izračunati površinu hotela (površina pravokutnika). Da bi pronašli ukradene novčanice u hotelu, moraju odabrati ispravnu tipku lifta u obliku trokuta (opseg trokuta), i sl.

Učenici u bilježnice zapisuju temu, glavne likove, tijek radnje i ideju romana.

7.5. Povezivanje Hrvatskoga jezika s Prirodom i društvom

Priroda i društvo ima status središnjeg nastavnog predmeta. Njezini sadržaji povezuju se sa sadržajima ostalih predmeta. Iako svaki predmet zadržava svoju samostalnost, njihova korelacija povezuje sadržaje u skladnu cjelinu (De Zan, 1999).

Sadržaji predmeta Priroda i društvo u razrednoj nastavi nude mogućnosti široke i kvalitetne primjene interdisciplinarnog učenja. Međusobnim povezivanjem sadržaja ostvaruju se poveznice između humanističkih, društvenih te prirodnih znanosti, a učenici na taj način stječu nova iskustva, stvaraju logičke i prirodne veze te su sposobno smisleno primijeniti naučeno (Kostović-Vranješ i Šolić, 2011).

Sadržaji Prirode i društva mogu se uspješno povezivati sa sadržajima Hrvatskoga jezika, Matematike, Likovne, Glazbene te Tjelesne i zdravstvene kulture. Povezivanje Prirode i društva sa sadržajem Hrvatskoga jezika očituje se prilikom oblikovanja pojmova, tj riječi, pri pisanom i usmenom izražavanju učenika, čitanju s razumijevanjem i sl. (De Zan, 1999).

7.5.1. Primjeri povezivanja Hrvatskoga jezika i Prirode i društva

Primjer 1:

Razred: 2.

Tip sata: obrada novog sadržaja; ponavljanje

Tip korelacije: strukturalno međupredmetno povezivanje

Trajanje: 45 minuta

Nastavne jedinice: Veliko početno slovo (Hrvatski jezik); Upoznajmo svoje mjesto; Moj zavičaj; Kulturne ustanove (Priroda i društvo)

Ključni pojmovi: imena, veliko početno slovo (Hrvatski jezik); središte mjesta, zavičaj, kulturne ustanove (Priroda i društvo)

Obrazovna postignuća: naučiti pisati veliko početno slovo u imenima s kojima učenik dolazi u doticaj (jednočlanima i višečlanima), imenima ulica i trgova te naseljenih mjesta (Hrvatski jezik); upoznati značajne građevine u blizini škole, upoznati zavičaj u kojem učenik živi, upoznati i razlikovati kulturne ustanove u zavičaju, znati osnovnu namjenu pojedinih kulturnih ustanova (Priroda i društvo)

Odgojna postignuća: razvijati ljubav prema mjestu u kojem učenik živi, razvijati interes za kulturne znamenitosti mjesta

Funkcionalna postignuća: razvijati sposobnosti logičkog zaključivanja, razvijati naviku primjene pravopisnih normi

Artikulacija sata:

Učenici su na prethodnim satovima nastave *Prirode i društva* usvojili znanja o svome zavičaju, njegovim specifičnostima, kulturnim te ostalim bitnim obilježjima koja ga čine jedinstvenim. Na satu Hrvatskoga jezika učenici će se pobliže upoznati sa pravilnim pisanjem naziva naselja, ustanova, ulica i trgova u svome zavičaju. U uvodnom dijelu sata učitelj s učenicima ponavlja prethodno usvojeno znanje iz *Prirode i društva* – *Koja su to važna mjesta i gradovi u zavičaju? Koje su specifičnosti*

zavičaja? Postoje li poznate ustanove i kulturni spomenici u našem zavičaju? Navedi neke koje znaš. Najavljuje im kako će danas naučiti pravilno pisati nazive naselja, ustanova te ulica i trgova u svome zavičaju.

Učitelj izražajno pročita tekst zasićen velikim slovima u imenima naselja, ulica i trgova. Kako bi provjerio razumijevanje učenika, pita ih o pročitanome tekstu – *Kuda su putovali Ivana i Bojan? Jesu li ta mjesta blizu jedno drugome? Koga su posjetili?* Učenici potom jedan po jedan čitaju po jednu rečenicu iz teksta te je analiziraju – *Ima li u rečenici riječi koje počinju s velikim slovom? Koje su to riječi?* Neke od primjera riječi koje se pišu velikim početnim slovom učitelj zapisuje na ploču. Uz pomoć zapisanih primjera na ploči učenici dolaze do zaključaka o pravilima pisanja naziva naselja, ustanova te ulica i trgova. Učenici primjere zapisuju u bilježnicu, a potom i usvojena pravila ispod njih. Nakon zapisivanja u bilježnicu, učenici će rješavati radni listić kako bi uvježbali usvojeno znanje.

Na kraju sata učitelj s učenicima odigra *dan-noć* na način da im pročita rečenicu koja u sebi sadrži veliko početno slovo u nazivu naselja, ustanove ili ulica a potom čita riječ po riječ te učenici, ukoliko se riječ piše velikim početnim slovom, stoje, a ukoliko se piše malim početnim slovom idu u čučanj.

Primjer 2:

Razred: 1.

Tip sata: obrada novog sadržaja

Tip korelacije: tematsko međupredmetno povezivanje

Trajanje: 90 minuta

Nastavne jedinice: Pjesma – *Semafor*, Anka Balent (Hrvatski jezik); Promet (Priroda i društvo)

Ključni pojmovi: pjesma (Hrvatski jezik); promet, prometnica, pješaci, vozači, vozila (Priroda i društvo)

Obrazovna postignuća: spoznati, doživjeti i iskazati doživljaj kratke pjesme, stilski i sadržajno primjerene učeniku, po obliku razlikovati pjesmu od proznoga teksta (Hrvatski jezik); razumjeti potrebu poštivanja prometnih pravila, odgovorno sudjelovanje u prometu kao pješak ili vozač bicikla (Priroda i društvo)

Odgojna postignuća: razvijati ljubav prema književnosti, poticati inicijativnost, poticati vješto i humano sudjelovanje u prometu, razvijati prometnu kulturu

Funkcionalna postignuća: razvijati sposobnosti percipiranja lirske pjesme, razvijati sposobnosti izražavanja doživljaja, razvijati logičke sposobnosti, snalaziti se u prometu

Artikulacija sata:

Na satu Hrvatskoga jezika učitelj s učenicima odigra igru asocijacije čije je konačno rješenje *semafor*. Potom povede razgovor s učenicima: *Gdje se nalaze semafori? Koje boje svjetla sadrži semafor? Kome semafor služi? Razlikuju li se semafori za pješake i za vozila? Po čemu?* Najavljuje im kako će danas pročitati pjesmu *Semafor* Anke Balent.

Učitelj interpretativno pročita pjesmu, nakon čega slijedi emocionalno-intelektualna stanka. Ukoliko je potrebno, učitelj opet pročita pjesmu. Učenici koji žele, izraze svoje dojmove o pjesmi. Slijedi njezina sadržajna i jezična analiza. Tijekom razgovora s učenicima naglasak je na informativnom karakteru same pjesme, kako bi oni naučeno povezali sa ostalim gradivom – *Što znači pojedina boja na semaforu? Opiši kako prelaziš cestu kada putuješ od kuće do škole. Koliko semafora si uočio na putu od kuće do škole?*

Učenici slušaju pjesmu *Semafor* Ljiljane Goran koju su prethodno učili na satu Glazbene kulture što će ih uvesti u sat obrade nastavne jedinice *Promet* iz Prirode i društva.

Učitelj najavljuje temu *Promet*, te kako će naučiti ponašati se u prometu kao i upoznati i naučiti prometne znakove važne za pješake. Učitelj je prije nastavnog sata pripremio uz pomoć potrebnih materijala rekvizite: semafor, prometnicu s nogostupom, prometne znakove i pješački prijelaz. Učenici uče prijelaz preko

pješaćkog prijelaza uz semafor, potom bez semafora. Učitelj demonstrira, a učenici zatim samostalno prelaze cestu ponavljajući njegovu radnju. Učenici se tijekom 'šetnje' nogostupom susreću s prometnim znakovima koje će naučiti tumačiti uz pomoć učitelja. Potom će naučiti interpretirati znakove prometnog policajca koje će demonstrirati učitelj. Učenici se zatim mogu i sami okušati u ulozi prometnog policajca.

Na kraju sata učenici će dobiti radni listić na kojem će usustaviti usvojeno znanje o snalaženju u prometu.

7.6. Povezivanje Hrvatskoga jezika s Vjeronaukom

Vjeronauk u nastavi zahtijeva međupredmetno povezivanje usklađeno s ciljevima i sadržajem ostalih predmeta u cilju cjelovitog odgoja učenika te interkulturalnim pristupom vjeri te vjerskom odgoju i obrazovanju. Važno je na koji se način ostvaruje korelacija između sadržaja vjere te iskustva učenika tijekom nastave vjeronauka. Ako se načelo korelacije postavi ispravno između te dvije sastavnice, može pridonijeti njihovoj povezanosti (Šimunović, 2009).

Načelo vjernosti Bogu i čovjeku u bliskom je suodnosu s načelom korelacije, tj. javlja se korelacija između kršćanske vjere i općeljudskog iskustva. Tijekom procesa planiranja izvedbe nastave Vjeronauka, vodi se briga o uspostavljanju odnosa s ostalim predmetima, uključujući i Hrvatski jezik. Posebno se obraća pažnja na predmete koji imaju povezanost s kulturnim, religioznim i nacionalnim identitetom učenika. Promatrajući povijesnu vezu između kršćanstva i hrvatskoga jezika, uočava se njihova međusobna povezanost (Iličić, 2008).

Kad je riječ o nastavi Hrvatskoga jezika, koristi se metoda interpretacije književnoumjetničkog teksta. Tekst postaje temeljni sadržaj nastave, a interpretacija dominantnom metodom rada. U vjeronauku se biblijski tekst može interpretirati tom metodom (Šimunović, 2009).

7.6.1. Primjer povezivanja Hrvatskoga jezika i Vjeronauka

Razred: 1.

Tip sata: obrada novog sadržaja

Tip korelacije: tematsko međupredmetno povezivanje

Trajanje: 45 minuta

Nastavne jedinice: Pjesma – *Sveti Nikola*, Ankica Svirač (Hrvatski jezik); Radujemo se svetomu Nikoli (Vjeronauk)

Ključni pojmovi: pjesma (Hrvatski jezik); darivanje, biskup, sv. Nikola (Vjeronauk)

Obrazovna postignuća: spoznati, doživjeti i iskazati doživljaj kratke pjesme, stilski i sadržajno primjerene učeniku; po obliku razlikovati pjesmu od proznog teksta (Hrvatski jezik); pripovjediti život sv. Nikole, prepoznati i doživjeti sv. Nikolu kao onoga koji dariva, navesti načine uzajamnoga darivanja (Vjeronauk)

Odgojna postignuća: poticati interes za čitanje; uočiti vrijednost darivanja

Funkcionalna postignuća: izraziti vlastiti doživljaj pjesme, poticati interpretativno čitanje; biti spreman darivati

Artikulacija sata:

U uvodnom dijelu sata učitelj čita zagonetku čije je rješenje *sv. Nikola*. Nakon što učenici pogode rješenje, slijedi kratak razgovor o sv. Nikoli: *Znate li tko je sv. Nikola? Što znate o njemu? Kako biste ga opisali? Znate li kada se obilježava njegov dan?*

Slijedi najava pjesme Ankice Svirač *Sveti Nikola*. Učitelj interpretativno pročita pjesmu, nakon čega slijedi emocionalno-intelektualna stanka. Potom su učenici slobodni izraziti vlastiti doživljaj pjesme. Odgovaraju na pitanja o pjesmi, a nakon sadržajne analize slijede pitanja koja će ih potaknuti na promišljanje o pjesmi kao različitom obliku od proznog teksta. Upoznaju se s pojmom kitice i pjesme kao književne vrste. Učitelj na ploču zapisuje naslov pjesme i autoricu te datum 6.12.

Slijedi razgovor o sv. Nikoli i upoznavanje učenika s njegovim životom – *on je bio biskup u gradu Miri, darivao je druge i činio je dobra djela. Osobe koje čine dobra djela postaju sveci,...*

Kako bi provjerili usvojeno znanje, učenici igraju kviz s pitanjima o sv. Nikoli. Učitelj je prethodno pripremio PowerPoint prezentaciju s pitanjima i odgovorima. Učenici su podijeljeni u grupe, a pobjeđuje grupa s najviše točnih odgovora.

ZAKLJUČAK

Tijekom povijesnoga razvoja školskog sustava postupno se uočavalo kako smisao učenja nije puko nabranje činjenica, već što trajnije i kvalitetnije usvajanje znanja, stoga su subjekti obrazovne politike došli do zaključka da je nužno uvesti i koristiti metode kojima će se kod učenika ostvariti takav prijenos znanja. Prelazeći iz nižeg u viši razred, učenici se susreću sa sve većim brojem informacija i činjenica koje trebaju usvojiti što im otežava proces učenja te smanjuje motivaciju za usvajanje novog znanja. Načini na koji im učitelj može olakšati cjelokupan proces je da ih potakne na aktivno učenje, učenje iskustvom, te da povezuje obrazovne sadržaje. Povezivanje sadržaja može se vršiti unutar predmeta i među predmetima. Kako bi se sadržaj među predmetima povezo bitna je motiviranost za rad i poučavanje te suradnja između učenika i učitelja, a u predmetnoj nastavi i međusobna suradnja učitelja.

Važnost integracije sadržaja očituje se u visokoj razini motiviranosti učenika za takav način rada, on ih potiče na aktivnost, razvija njihove sposobnosti, pridonosi trajnijem usvajanje znanja te čini nastavu kvalitetnijom. S obzirom da je takav način učenja prirodan čovjeku i njegovom spontanom načinu učenja o svijetu oko sebe, s njime se može započeti već od ranog djetinjstva kao i na početku školovanja. Na taj način učenik neće učiti izolirano gradivo, već će prethodno naučeno znanje koristiti prilikom učenja novog u cilju lakšeg učenja, donosit će zaključke na temelju različitih gledišta te će razvijati kreativno mišljenje.

Kad je riječ o povezivanju Hrvatskoga jezika s ostalim predmetima u razrednoj nastavi, učitelj ima mnogobrojne mogućnosti korelacije. U radu su ponuđeni primjeri koji potkrepljuju tu tvrdnju. Naime, Hrvatski jezik sadrži veći broj sastavnica što predstavlja temelj za brojne mogućnosti povezivanja. Prirodno je književnost povezati s ostalim umjetničkim područjima – Likovnom i Glazbenom kulturom. Inspiraciju nakon odslušane pjesme učenik može pretočiti u likovni stvaraj, početno čitanje i pisanje može se uvježbavati tijekom poučavanja svih predmeta u prvom razredu, matematika će biti zanimljivija ukoliko je predstavljena kao problem u priči, i sl.

Integriranjem sadržaja različitih nastavnih predmeta ostvaruju se poveznice između različitih znanosti – društvenih, humanističkih te prirodnih. Učenici stvaraju logičke veze među područjima, stječu znanje iskustvenim učenjem te uče smisleno i svrsishodno. Takvim poučavanjem ne dolazi do nagomilavanja i ponavljanja istog, omogućuje se raznovrsnost poimanja te se potiče cjelovit razvoj učenika. U nastavnoj se praksi, nažalost, rijetko primjenjuje takav pristup jer od učitelja iziskuje mnogo više vremena od redovitog planiranja nastave, no pravodobnim obrazovanjem te iskustvom učitelja može se postići veća implementiranost integracije.

LITERATURA

1. Anić, S., Klaić, N., Domović, Ž. (1998). *Veliki rječnik stranih riječi: tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze*. Zagreb: Sani-plus.
2. Anić, V. (2009). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
3. Anić, V., Goldstein, I. (2009). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.
4. Beckmann, A. (2009). A Conceptual Framework for Cross-Curricular Teaching. *The Mathematics Enthusiast, Vol. 6: No. 4, Article 1*.
5. Bjedov, V., Kalauz, A. (2011). Korelacijski pristup romanu Strah u ulici lipa Milivoja Matošca u nastavi hrvatskoga jezika. *Napredak, 152 (3-4)*, 463-478.
6. Bratanić, M. (2002). *Paradoks odgoja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
7. Čudina-Obradović, M. i Brajković, S. (2009). *Integrirano poučavanje*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
8. Diklić, Z. (1989). *Lik u književnoj, scenskoj i filmskoj umjetnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Dražić, I., Jursić, K. (2013). Književnost u funkciji suvremene nastave matematike. U Nenad K. (Ur.), *Korelacija matematike s drugim nastavnim predmetima* (str. 156 – 162). Pula: Matematičko društvo Istra.
10. Erjavec, K., Zgrabljčić, N. (2000). Odgoj za medije u školama u svijetu Hrvatski model medijskog odgoja. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije, 6 (1)*, 89-107.
11. Howard, C. (1916). The Use of Pictures in Teaching Literature. *The English Journal, 5 (8)*, 539-543.
12. Huzjak, M. (2001). Korelacija u nastavi: strukturalni prijevod. *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi, 2(2-3)*, 39-43.
13. Huzjak, M. (2010). Transmutacija, intersemiotičko prevođenje i strukturalna korelacija. U Ivon H. (Ur.), *Umjetnički odgoj i obrazovanje u školskom kurikulumu* (str. 55 – 66). Split: Sveučilište u Splitu Filozofski fakultet, Hrvatsko pedagoško-književni zbor.

14. Huzjak, M. (2012). Međupredmetno povezivanje likovnog i glazbenog odgoja. U M. Orel (Ur.), *Sodobni pristopi poučavanja prihajajućih generacija* (str. 35 – 40). Ljubljana: EDUvision.
15. Huzjak, M. (2016). Utjecaj međupredmetnog povezivanja na uspješnost učenika pri poučavanju likovne kulture. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 18 (2), 85-109.
16. Iličić, D. (2008). Korelacija katoličkog vjeronauka i hrvatskog jezika i književnosti u osnovnoj i srednjoj školi. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, 30 (4), 297-309.
17. Jensen, E. (2003). *Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Zagreb: Educa.
18. Kadum, S. (2019). Divergentno mišljenje u procesu suvremenog odgoja i obrazovanja. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 26 (1), 81-98.
19. Kostović-Vranješ, V., Šolić, S. (2011). Nastavni sadržaji prirode i društva – polazište za interdisciplinarno poučavanje u razrednoj nastavi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 57 (1), 207-215.
20. Krumes Šimunović, I., Blekić, I. (2013). Prednosti korelacijsko-integracijskog sustava u pristupu književnom djelu. *Život i škola*, 29 (1), 168-187.
21. Lazzarich, M. (2011). Integracijske mogućnosti slikovnice u nastavi materinskoga jezika. *Život i škola*, 26 (2), 61.-82.
22. Lazzarich, M. (2017). *Metodika hrvatskog jezika u razrednoj nastavi*. Rijeka: Učiteljski fakultet sveučilišta u Rijeci.
23. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2010). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: MZOS.
24. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2016). *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik*. Zagreb: MZOS.
25. Ministarstvo znanosti, odgoja i športa (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: GIPA.
26. Mutak, J. (2013). Hrvatski jezik i matematika. U Nenad K. (Ur.), *Korelacija matematike s drugim nastavnim predmetima* (str. 181 – 184). Pula: Matematičko društvo Istra.

27. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
28. Pranjić, M. (2011). Nastavna metodika – teorijske osnove. *Kroatologija*, 2 (2), 123-140.
29. Rodić, N. (2014). Povezanost tjelesne i zdravstvene kulture i ostalih nastavnih predmeta u osnovnoj školi. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 16 (3), 265-292.
30. Rogulj, N., Rogulj, G., Kovačević, Ž. (2011). Korelacije nastave tjelesne i zdravstvene kulture i matematike u osnovnoj školi. U Vladimir F. (Ur.), *Dijagnostika u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije* (str. 477 – 481). Poreč: Hrvatski kineziološki savez.
31. Rojko, P. (2005). HNOS za glazbenu nastavu. *Tonovi*, 20 (45/46), 5-16.
32. Rosandić, D. (1976). *Književnost u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
33. Rosandić, D. (1986). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
34. Salopek, A. (2012). *Korelacija i integracija u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
35. Skupnjak, D. (2009). Integrirana nastava – prijedlog integracije u početnoj nastavi matematike. *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 150 (2), 260-270.
36. Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil International.
37. Svedružić, A. (2005). Kreativnost i divergentno mišljenje u nastavi prirodoslovlja. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 12 (2), 103-118.
38. Šimunović, J. (2006). Načelo korelacije u nastavi katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi s posebnim naglaskom na međupredmetnu korelaciju. *Obnovljeni život*, 61 (3), 329-352.
39. Šulentić Begić, J., Begić, A. (2013). Mogućnosti interdiscipliniranog povezivanja nastave glazbe s neglazbenim predmetima. Interdisciplinarni pristup glazbi: istraživanje, praksa i obrazovanje. U Sabina V. O. (Ur.), *Glazbena pedagogija u svijetu sadašnjih i budućih promjena 3* (str. 241 – 256). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile. Odjel za glazbu.
40. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

41. Visinko, K. (1994). Korelacijsko-integracijski metodički pristup književnoumjetničkom tekstu koji tematsko-motivski uključuje glazbenu umjetnost. *Hrvatski u školi*, 19 (1), 39-48.
42. Visinko, K. (2010). *Jezično izražavanje u nastavi hrvatskog jezika: pisanje*. Zagreb: Školska knjiga.
43. Vrkić Dimić, J., Vidić, S. (2015). Korelacija i timski rad u nastavi – holistički pristup učenju i poučavanju. *Acta Iadertina*, 12 (2), 93-114.

Udžbenički izvori:

- Ivić, S., Krmpotić, M. (2019). *Pčelica 1*. početnica hrvatskoga jezika u prvom razredu osnovne škole, prvi dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Krmpotić, M., Ivić, S. (2015). *Zlatna vrata 3*, čitanka i hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Atanasov Piljek, D. (2007). *Moja glazba 3*, udžbenik za glazbenu kulturu u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Alfa.

PRILOZI

Prilog 1:

Moj grad s dvadeset i prvog kata, Palma Katalinić ⁸

To je duga, duga obala. Na obali je šetalište i luka, park i tržnica. I mnogo, mnogo kuća. Postoji još nekoliko ulica kojima se grad penje u brda. I to je sve.

Pitao sam jednom tatu:

- Ti mnogo putuješ, putuješ po čitavom svijetu, pa mi kaži:
- Jesu li svi gradovi uz more takvi?
- Kakvi?
- Duga, duga obala, a na obali šetalište i luka, park i tržnica. I još samo nekoliko ulica kojima grad kao da se penje u brda. I to je sve.
- Uglavnom su takvi.
- Zašto?
- Gradovi su kao i ljudi. Vole sunce, more i duge, duge plaže.
- (...)

⁸ Izvor: Ivić, S., Krmpotić, M.: Pčelica 1

Prilog 2:

Na željezničkoj postaji, Ana Hladki⁹

Divno je biti
uvečer
na željezničkoj stanici.

Na visokim stupovima
pale se i gase svjetla:
crvena, žuta i zelena.
Pod njima
blistaju tračnice
što se presijecaju,
prepleću, umnožavaju,
spajaju
i nestaju u tami.

Na lokomotivama
strojovođe i ložači
pregledavaju
poluge, cijevi, okrugle spravice
u kojima titraju kazaljke.

Željezničari mašu fenjerima
i pište u zviždaljke
sastavljajući vlak.

Divno je biti
uvečer
na željezničkoj stanici.

⁹ Izvor: Krmpotić, M., Ivić, S.: Zlatna vrata 3

Prilog 3:

Proljeće u srcu, Marija Matanović ¹⁰

Zapjevala ptica sjenica, evo sunca evo proljeća!

S njome su zapjevali visibabe, ljubice i jaglaci.

S njome su zapjevali visibabe, ljubice i jaglaci.

Neka ovu pjesmu čuju svi, to je pjesma mira i ljubavi.

Ja volim te, ti voliš me proljeće u srcu neka kaže sve.

Ja volim te, ti voliš me proljeće u srcu neka kaže sve.

¹⁰ Izvor: Atanasov Piljek, D., Moja glazba 3

Prilog 4:

3čava pjesma, Pajo Kanižaj ¹¹

Pucali su 1aesterac
kad je lijeva spojka pala,
a bilo je jasno kao 1 x 1
da je to sučeva po2la!

3fun se nije od muke
3jezno cijeli dan,
pio je u 5rinji kao smuk
i 8ljen ostao žedan!

S 3jeskom je 5ar
u 5ak sa 3bina pao,
a slomio je mnogo 5eljki
u 6inama kad je trešnje krao!

Nije čovjek te3ijeb
i na drvo se teško po5i
i kad je već imao 5lju,
nije ga trebalo 9ati!

Ovu sam 3čavu pjesmu u 8i
sa 6arom pisao sred 3ijema
u 3kou služeći se 3kovima!
Gle, a broja će3 uopće nema!

Sve su to 3čarije,
ako 3jezno gledam!
Trebalo je bolje za5i
čak 10a 3ca, a nedostaje 7!

¹¹ Pajo Kanižaj, 3čave pjesme. Zagreb: Školska knjiga.

Prilog 5:

Semafor, Anka Balent¹²

Poštuju ga vozila i pješaci,
a osobito mali đaci prvaci.

Svakodnevno na križanju stoji
i sudionike prometa broji.

Kad namigne crveno,
kaže ti: - stoj!
Pazi, na cesti je vozila
opasan broj.

Kad namigne žuto,
red je da se pripremiš,
a ne da pred njim odrveniš.

Kad namigne zeleno,
kaže ti: - kreni!
I tad se tvoj obraz
od uzbuđenja zacrveni.

Kad sve to naučiš,
shvatiš da i nije neka fora
prijeći cestu
uz pomoć prijatelja
semafora.

¹² Izvor: Ivić, S., Krmpotić, M.: Pčelica 1

Prilog 6:

Sveti Nikola, Ankica Svirač¹³

Sveti Nikola darove dijeli
Svakom tko čizmu u prozor stavi:
Igračke, knjige, slatkiše razne,
Nekomu loptu il' autić pravi.

A mala Ana cijeloga dana
Mršti se, pravi kiselo lice.
Kako ja mogu dobiti nešto,
Kad nemam čizme, već tenisice.

¹³ Pribavljeno 31.8. sa <https://www.profil-klett.hr/system/files/repozitorij/ppt/8-sveti-nikola.ppt>